

duha ^{2 | 2023}

Informace o knihách a knihovnách

MZK – 100 LET NÁRODNÍ
INSTITUCE

Duha online:
<https://duha.mzk.cz>

Obsah

Knihovna je...	
Knihovna je...	2
Studie, články	
Moravská zemská knihovna slaví sté výročí národní instituce – <i>Tomáš Kubíček</i>	3
MZK na cestě ke státnímu eráru – <i>Jindra Pavelková</i>	5
Projekty strojového učení v Moravské zemské knihovně v Brně – <i>Jan Švec</i>	8
Inspirace, podněty, náměty	
Mozkohrátky – <i>Ludmila Holbíková</i>	12
Olympiáda prověřuje mediální gramotnost studentů – <i>Pavína Tassanyi, Kamila Plisková, Nikol Martiníková</i>	14
Knihovníci doporučují knihovníkům – <i>Vlasta Žáčková, Hana Hanáčková, Jindra Soudková, Marika Zadembská</i>	16
Proměny českého knihovnictví	
Rozhovor s Jaromírem Kubíčkem – <i>Květa Cempírková</i>	18
Veřejné knihovny	
Čtenář roku 2023 – <i>Monika Kratochvílová</i>	20
Inspirační seminář k projektu Bookstart: S knížkou do života – <i>Simona Jedličková</i>	22
Studovna-čítárna Městské knihovny Kyjov jako inovativní prostor pro všechny generace – <i>Michaela Moudrá, Martina Hradilová</i>	24
Kroměřížská litera slaví 30 let – <i>Kamila Zikmundová</i>	26
Konference, akce	
Elektronické služby knihoven VII. – <i>Michal Škop</i>	27
Konference Bibliosféry 2023 – <i>Jan Lidmila</i>	29
Mosty ke knihám podporují dětské čtenářství – <i>Michaela Navrátilová</i>	32
Mediální rozhledna – projekt Městské knihovny Znojmo – <i>Jana Sikorová, Tereza Večeřová</i>	35
Informace pro knihovny	
Jak pokračuje „Knihovna odvedle“ – Česko-německá spolupráce knihoven – <i>Kateřina Janošková</i>	37
Nové Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice – <i>Mária Manoušková</i>	39
Projekt Česká knihovna rozšiřuje fondy veřejných knihoven – <i>Zdenka Machková</i>	40
Z činnosti MZK	
Příběhy Mollovy sbírky zapsané na seznam světového dědictví UNESCO – <i>Eva Chodějovská</i>	41
Knihovna a archiv Milana Kundery při pohledu zblízka – <i>Jindra Pavelková</i>	44
Modré z nebe Pavla Čecha – <i>Jitka Matušková</i>	46
Oči Brna představují další zajímavé osobnosti – <i>Věra Böhmová</i>	47
Knihovnické osobnosti	
Zaměstnanci Moravské zemské knihovny v bázi Slovník českých knihovníků – <i>Aleš Brožek</i>	48
Recenze	
Kniha jako nekonečný zázrak – <i>Tomáš Pakhoffer</i>	49
Zkušenosti ze zahraničních knihoven	
Studijní zájezd SKIP po francouzských knihovnách – <i>Lenka Dostálová</i>	51
Rozhovor	
Rozhovor s Nikky Lin – ředitelkou Národního muzea tchajwanské literatury – <i>Anna Mrázová</i>	55
Fejeton	
Vesnická knihovna se studánkou v základech – <i>Jiří Hájíček</i>	57

Vážení a milí čtenáři,

v letošním roce si Moravská zemská knihovna připomíná **sté výročí od povýšení na národní instituci**. K tomuto milníku se připojuje také Duha svým druhým číslem. Ve *Studiích, člancích* se dozvíte o důvodech, které k zestátnění knihovny vedly, i o průběhu celého komplikovaného procesu. Nechceme však zůstat jen u zpětného ohlídání do historie, proto se třetí příspěvek věnuje národním i evropským výzkumným projektům, do nichž je Moravská zemská knihovna zapojena v roli řešitele či partnera. Přiblížíme Vám však také příběh Mollovy sbírky aktuálně zapsané na seznam světového dědictví UNESCO nebo fond Knihovny Milana Kundery (*Z činnosti MZK*). S tématem čísla souvisí i rozhovory. Tentokrát jsme zpovídali Jaromíra Kubička (*Proměny českého knihovnictví*) a ředitelku Národního muzea tchajwanské literatury Nikky Lin (*Rozhovor*).

Zaměřujeme se i na aktuální oborové dění. Dozvíte se například, jak pokračuje Česko-německá spolupráce knihoven (*Informace pro knihovny*), kdo se stal Čtenářem roku 2023 (*Veřejné knihovny*) a co nového přinesly aktualizované Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice (*Informace pro knihovny*). Ohlédneme se za letošní konferenci Elektronické služby knihoven, navštívíme slovenskou konferenci Bibliosféry či akci podporující dětské čtenářství – Mosty ke knihám (*Konference, akce*). Můžete se seznámit s francouzskými knihovnami (*Zkušenosti ze zahraničních knihoven*) a knižními tipy od kolegů knihovníků (*Inspirace, podněty, náměty*). V čísle nechybí ani *fejeton* a *recenze*. Přejeme Vám krásné letní dny a příjemně strávený čas dovolených.

Za redakci časopisu Duha
Jan Lidmila

DUHA. Informace o knihách a knihovnách. Ročník 37 (2023), číslo 2.
Vydává **Moravská zemská knihovna v Brně**.

Adresa vydavatele a redakce:
Moravská zemská knihovna v Brně
Kounicova 65a, 601 87 Brno
Telefon: 541 646 126
E-mail: duha@mzk.cz
IČ 094943, DIČ CZ00094943

Foto na přední straně:
Knihovna Milana Kundery v MZK,
autor fotografie: Pavel Charousek.

Grafické zpracování: Pavel Václav Vaščák
Tisk: Tiskárna Brázda
Vychází 4× ročně tištěně i on-line.
Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 0862-1985 (Print),
ISSN 1804-4255 (Online)

Redakce:

Mgr. Jan Lidmila, vedoucí redaktor,
Mgr. Michaela Navrátilová, redaktorka,
Mgr. et Mgr. Monika Kratochvílová, redaktorka.

Redakční rada:

prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D. (Moravská zemská knihovna), předseda redakční rady, PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. (Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě), Mgr. Kateřina Janošková (Masarykova veřejná knihovna Vsetín), Bc. Pavel Zajíc (Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm)

jihomoravský kraj

Časopis vychází s podporou dotace Jihomoravského kraje.

Knihovna je...

Knihovna je...

místem, kde se vytváří budoucí obraz minulosti. Tu si nerekonstruujeme jen podle dochovaných knih, ale i podle zdánlivě marginálnějších, ale někdy o to víc či zajímavěji vypovídajících tiskovin, jako jsou časopisy, kalendáře, ročenky, almanachy atd. Přicházejí na svět jako pokusy o běh na dlouhou seriálovou trať, ale rozhodnutí o tom, zda jsou hodny, aby jim bylo poskytnuto trvalé přístřeší a patřičná evidence, je třeba udělat hned poté, co se objeví. Jinak se uchovává už jen pahýl... A přitom podle čeho se dnes rozhodovat, co bude za řadu desetiletí či století budoucí badatele v minulosti zajímat? Kdo by si třeba v roce 1938 pomyslel, že po letech vejde tehdejší prosincové číslo Mladého hlasatele do kulturních dějin mnohem víc než celý ročník důstojného časopisu Lumír?

Knihovna je...

pro mě domov knih. I těch, které nemůžu mít u sebe doma. Protože se mi domů nevejdou, protože třeba ani nevím, že existují. Při návštěvách knihovny se cítím jako u starých přátel, se kterými se známe natolik dobře, že mi dovolí chodit po svém pokoji a prohlížet si, jaké mají knihy. A že mi dokonce některé z nich půjčí. A já je samozřejmě vrátím.

Knihovna je...

Šaty dělají člověka? Možná zvenku. Ale knihy to dělají zevnitř. Proto knihovny veřejné vypovídají mnoho o naší společnosti a podle domácích knihovniček a knih vypůjčených z regálů knihoven veřejných člověka trochu poznáš, co ho zajímá, co má rád. Naštěstí do knihovny patří libros – svoboda – at se knize v té zemi říká jakkoliv. Přiznám se, že když se do knihovny dostanu, neodolám pátrání v regálech české literatury po spisovatelích, jejichž jméno začíná na jedno písmeno – dělám to i v knihkupectvích, jak jste si asi už domysleli. Nakonec si do notesu vypíši, co jsem našla od jednoho, který si přál svět, kde chleba a láska jsou zdarma. Knihovna je místo, kde se nemá mluvit, kde je přísná knihovnice, kde se lidi tváří ... kde se našlapuje tiše a přemýšlí. Cítím zde sounáležitost s papírem, s návštěvníky, s pracovníky, s nakladateli, přestože to stejně asi vůči mně necítí. Jak by mohli? Jsem nedopsaná stránka rukopisu.

*Petr A. Bílek
literární teoretik a historik
populární kultury*

*Tomáš Urbánek
psycholog*

*Eva Lustigová
režisérka, spisovatelka*

Moravská zemská knihovna slaví sté výročí národní instituce

Tomáš Kubiček

Tomas.Kubicek@mzk.cz

Sté výročí povýšení Moravské zemské knihovny na instituci národní bylo důsledkem pragmatického rozhodnutí a i výsledkem vleklého byrokratického úsilí. Navzdory tomu (a možná spíše díky tomu) se jimi ozřejmilo několik výrazných rysů nebo spíše funkcí, které tato jedinečná informační a vzdělávací instituce měla ve vínku, a díky nimž měla sehrát výraznou roli při formování demokratické a vzdělané prvorepublikové společnosti.

Mnohaleté úsilí o založení české univerzity v hlavním městě Moravy bylo korunováno zakládacím aktem, k němuž došlo bezprostředně po vzniku Československé republiky. Zřízena byla jako druhá česká univerzita zákonem ze dne 28. ledna 1919. Navzdory tomu, že šlo o uskutečnění myšlenek a snů mnoha generací českých vlastenců a vzdělavců, reálně bylo třeba obecné proklamace o potřebě univerzity a jejím významu převést do skutečného světa a zajistit je nejenom pedagogy, úředním aparátem, učebnami a přednáškovými sály – tedy budovami, ale i onou metaforickou studnicí vědomostí, do níž se spouští okov vzdělávací a badatelské práce a která je právě tímto úsilím zpětně naplňována živou vodou znalostí a myšlení.

Jednoduše řečeno, a už bez dobového patosu a slovníku, univerzita zkrátka potřebovala knihovnu. Ale zatímco v jiných ohledech si mohla univerzita pomoci poměrně jednoduše (řečeno s mírnou nadsázkou), takže v její prospěch byly uvolněny a uzpůsobeny budovy siroťčinců, starobinců či chudobinců, popřípadě se našly „volné“ pozemky v širším středu města, jako tomu bylo v případě dostavby budoucí filozofické fakulty (k nelibosti brněnských sadařů, kteří vyzvadovali alespoň ještě jednu sklizeň a tím odsunuli zahájení stavebních prací o rok), v případě knihovny to tak jednoduché nebylo. Knižní fond – a to dostatečně obsáhlý ve vztahu k různým vědním oborům a dostatečně diverzifikovaný, potřebně aktuální

Prorektor Masarykovy univerzity Břetislav Dančák, ředitel MZK Tomáš Kubiček a rektor Mendelovy univerzity Jan Mareš

a současně už zajišťující kontinuitu poznání, nelze vytvořit ze dne na den a může být jen výsledkem promyšleného a vysoce erudovaného úsilí výjimečných autorit, které si jej předávají jako nadosobní závazek. A právě tyto podmínky splňoval fond Zemské knihovny.

Na počátku budování fondu, který se stane tak důležitým pro novou univerzitu, přitom stála hrstka mužů spojených svobodným (a tedy zednářským) myšlením. V roce 1770 byla založena Moravská společnost pro hospodářství a svobodná umění (Gesellschaft des Ackerbaues und der freien Künste im Markgrafthum Mähren), kterou tvořilo sedmnáct členů: šest šlechticů, tři preláti klášterů, tři

zemští úředníci a pět vrchnostenských úředníků. V rámci zednářské lóže byla založena i čtenářská společnost a kolem ní se začaly kupit první knihy. Cílem či ústřední myšlenkou tohoto vznikající fondu bylo zajistit moderní člověka, tedy člověka moderní, tj. osvícené doby, potřebnými vědomostmi a znalostmi a vyvést jej z područí mocenských či náboženských ideologií. Umožnit rozvíjet jeho kritické myšlení a uspokojovat jeho nároky na neustále zdokonalování poznání světa i sebe samotného.

Tato knižní sbírka byla trvale rozšiřována a přecházela pod křídla různých institucí. Onen základní důvod její existence se však nezměnil a byl její součástí i v okamžiku, kdy se v roce 1900 osamostatnila. Ve dnech 26. až 28. června 1899 došlo k podepsání smlouvy o předání Františkova muzea a knihovny (která byla tehdy jeho součástí) mezi moravským zemským výborem a likvidačním výborem Moravské hospodářské společnosti. V nových stanovách (ty byly schváleny 31. července 1899) bylo uvedeno, že knihovna se odevzdává do vlastnictví země moravské a má napomáhat vědeckému bádání i vzdělávání na Moravě. O rok později byla potvrzena samostatnost knihovny a jmenován její první ředitel Wilhelm Schram. A byla to tato ideová i sbírkotvorná kontinuita, která nakonec, o dvě desetiletí později, zajistila dostatečně pevné základy pro Masarykovu univerzitu.

Smlouvu o převzetí knihovny do užívání a správy státu předložila Zemská správa politická v Brně v únoru 1921. Československá vláda smlouvu schválila v hlavních zásadách 15. července 1921 a po delším připomínkovém řízení jednotlivými ministerstvy a Nejvyšším účetním kontrolním úřadem v Praze došlo k podepsání smlouvy až dne 23. května 1923, od tohoto data se pak Zemská a univerzitní knihovna stala samostatnou státní institucí a byla zřizována Ministerstvem školství a národní osvěty. Ve smlouvě se uvádí, že moravský zemský výbor předává do správy státu veškeré zásoby knih, map a časopisů knihovny a užívané místnosti

se vším zařízením tak, aby Zemská a univerzitní knihovna mohla sloužit k vědeckému bádání a studiu.

Masarykova univerzita a Moravská zemská knihovna jsou tak trvale propojeny po celý zbytek dvacátého století. A platí to dodnes. Když knihovna potřebovala po roce 1989 nové prostory, spojili se rektori brněnských vysokých škol a společně s ředitelem Moravské zemské knihovny podepsali prohlášení, na jehož základě vláda České republiky rozhodla o financování výstavby nové knihovny. A když naše knihovna oslavovala letos v květnu sté výročí povýšení na národní instituci, byly vysoké školy a jejich představitelé opět u toho. Význam Moravské knihovny jde však nad rámec univerzitního vzdělání a její pozice v systému veřejných knihoven to jen potvrzuje. Je součástí celoživotního vzdělávání, které míří na různé skupiny občanů či uživatelů a aktivně jej ovlivňuje jako výrazná instituce krajská, národní i mezinárodní. Stále má přítom do svého poslání vetknutu zakladatelskou myšlenku o rozvoji kritického občanského myšlení a potřeby vzdělávání. A možná právě tím se její práce stává vždy aktuálně potřebnou a trvale nadčasovou.

DeCENTní slavnost - zasazení Jeřábu oskeruše

MZK na cestě ke státnímu eráru

Jindra Pavelková

Jindra.Pavelkova@mzk.cz

V roce 1923 se dnešní Moravská zemská knihovna v Brně stala státní institucí. Proces to nebyl ani jednoduchý, ani krátký. Jednání o tom, aby se tehdejší „zemská knihovna moravská“ dostala do gesce Ministerstva školství a plnila rovněž funkci univerzitní knihovny nově založené Masarykovy univerzity, začala již z kraje roku 1919. Ministerstvo školství a národní osvěty 14. února tohoto roku rozhodlo, že by jako základ univerzitní knihovny Masarykovy univerzity mohla sloužit tehdejší zemská knihovna a obrátilo se v této věci na „zemský výbor moravský.“ Ten informoval ministerstvo 24. května v tom duchu, že v zásadě není proti převzetí knihovny státem. Pro své rozhodnutí si výbor ostatně nechal vypracovat i stanovisko „kuratoria moravského zemského musea,“ které s postátněním knihovny vyjádřilo 10. května 1919 souhlas. Výsledkem jednání bylo též rozhodnutí, že knihovna nemá sloužit výhradně akademické obci, ale na přímou žádost zemského výboru měla být rovněž k dispozici všeobecné veřejnosti.

Spolu se souhlasem s převzetím do státní správy zaslal zemský výbor ministerstvu též několik podmínek, včetně vyznění, jak má být nakládáno s dosavadními fondy knihovny. Ministerstvo zemské požadavky schválilo v červnu téhož roku, 23. června se v Brně konalo společné jednání zástupců ministerstva a zemských představitelů v této záležitosti. Zemský výbor vydal dne 12. července definitivní rozhodnutí o převodu knihovny na stát. Ředitel zemské knihovny dr. Hertvík Jarník byl zemským výborem současně požádán o vypracování zprávy o stavu knihovního fondu, rozčleněného podle oborů. Tato zpráva měla ministerstvu sloužit pro orientaci po dosavadních fondech knihovny a měla umožnit plánování dalších akvizic.

Moravské místodržitelství se následně 10. srpna obrátilo na „Moravsko-slezskou finanční prokuraturu“ s žádostí o vyjádření a též o vypracování osnovy smlouvy. Prokuratura se k celé záležitosti vyjádřila výnosem datovaným 1. září 1919 s tím, že předně je zapotřebí, „aby se stala napřed /protokolární nebo písemná/ dohoda se spolky, jejichž knihovny jsou spojeny s knihovnou zemskou a mají rovněž býti odevzdány státu, tj. s Moravskou musejní společností, Maticí moravskou /vlastně Musejním spolkem/ v Brně a spolkem „Deutscher

Verein für die Geschichte Mährens und Schlesiens kr. Deutscher Geschichtsverein““. Kromě této připomínky prokuratura navrhovala též vypracovat inventáře příslušných knihoven. Padl i požadavek na přesné označení a popis veškerých místností a skladů knihovny v zemském domě, včetně dosavadního personálu a též žádost o stanovení, „či vlastnictvím mají býti knihy budoucně státem opatřované“. Zemský výbor vznesené připomínky vypořádal až dne 4. ledna 1921 a k přípisu připojil též návrh smlouvy o převzetí zemské knihovny. Podstatné bylo, že jednotlivé výše zmíněné spolky již při jednání v červnu 1919 přislíbily a v průběhu roku 1920 písemně potvrdily svou ochotu převést své fondy, dosud deponované v zemské knihovně, do majetku státu.

Poté, co byla záležitost vyjasněna mezi zemským výborem a finanční prokuraturou, odsouhlasil zemský výbor připomínky k návrhu smlouvy 5. února 1921. Ze strany výboru zazněly k návrhu smlouvy výhrady pouze v bodě formulace o poskytování dalších prostor knihovně dle jejích potřeb, neboť se oprávněně obával, že knihovna se bude neustále dožadovat nových místností. Ministerstvo se k návrhu smlouvy vyjádřilo 25. prosince 1921. Smlouva mimo jiné stanovovala, za jakých podmínek

„zemský výbor moravský“ státu knihovnu postoupí – jednou z těchto podmínek bylo, že: „práva ... propůjčuje však moravský zemský výbor čs. eráru po dobu, po kterou česká universita zůstane v Brně, takže nastane volná dispozice země Moravy jejím vlastnictvím, jakmile česká universita v Brně bude zrušena neb z Brna jinam přeložena. Mimo to pomine užívání právo čs. eráru k místnostem ve čl. 1. této smlouvy uvedeným také tehdy, kdyby se Zemská a universitní knihovna přestěhovala do zvláštní budovy universitní neb knihovny v Brně.“

Vláda Republiky československé schválila návrh smlouvy po opakovaných urgencích ministerstva ze strany vedení knihovny i zemského výboru až 30. září 1922 s tím, že stát převezme knihovnu dnem 1. ledna 1923. Na skutečnost, že smlouva nebyla ještě v posledním čtvrtletí roku 1922 podepsána, upozorňovalo vedení knihovny dopisem adresovaným ministrově školství a národní osvěty dne 6. prosince 1922: „Prvním lednem 1923 přechází zemská a universitní knihovna v Brně do správy státní. Nejméně měsíce by bylo třeba, kdyby měl ústav státem řádně býti převzat. Ačkoliv věc tedy tolik spěchá, není bohužel dosud státem jmenován ani ředitel, který by knihovnu z dosavadní správy zemské přejal.“ Smlouva byla nakonec podepsána až v průběhu května 1923.

Prvním lednem 1923 měl stát převzít též personál, ministerstvo si mělo od zemského výboru vyžádat služební a studijní doklady, převzetí personálu jmenovitě uvedeného je vymíněno i ve smlouvě. Vzhledem k tomu, že k podpisu smlouvy před koncem roku 1922 nedošlo, usnesl se 20. ledna 1923 „zemský výbor moravský,“ že než budou zemští zaměstnanci převedeni do státní služby, budou dostávat plat od země Moravské, náklady následně budou uhrazeny zemi ministerstvem, opakovaně se k této záležitosti zemský výbor vyjadřoval 24. února 1923. U části zaměstnanců s kratší dobou praxe, a tudíž nižšími platy se převzetí vyřešilo již k 1. lednu 1926, definitivní rozhodnutí ve věci zbylých zemských zaměstnanců

s dlouhou praxí, a tudíž vyššími platy do státní služby padlo až 3. července 1928. Problémem výše platu byla i skutečnost, že zemští zaměstnanci měli v té době platy vyšší než zaměstnanci státní, na což vedení knihovny upozorňovalo celou dobu, kdy knihovna procesem postátnění procházela, neboť to způsobovalo personální problémy. Problematickým však byla patrně i skutečnost, že si ministerstvo při jednání o platách z počátku neuvědomilo, že zaměstnanci, které má při postátnění převzít ze zemských řad, za sebou mají dlouhou knihovní praxi a mylně počítalo s takovými platy, které příznávalo nově nastupujícím zaměstnancům státním. Ve všech výčtech zemského personálu se vždy hovořilo o platové třídě, ve které je dotyčný zařazen, explicitně již ale nebyla uváděna délka praxe.

Původním úmyslem ministerstva a zejména Masarykovy univerzity však bylo, aby knihovna sloužila akademické obci již od začátku akademického roku 1919. Když začalo být zřejmé, že převzetí do státní správy není možné v tomto termínu zvládnout, požádalo ministerstvo zemský výbor o svolení začít již budovat při stávající zemské knihovně univerzitní fondy a přijímat též státem hrazený personál. Tento požadavek zemský výbor schválil přípisem ze dne 15. listopadu. Knihovna však neměla sloužit pouze Masarykově univerzitě, rovněž např. Vysoká škola zvěrolékařská vyhotovila 20. dubna 1920 seznam přírodovědných a lékařských publikací, které by měly být zastoupeny v budoucí univerzitní knihovně.

Na rozdíl od záležitosti postátnění, která uvízla v administrativní mašinérii státních i zemských úředníků, dařilo se ministerstvu od počátku poměrně intenzivně budovat knihovní fond. Akademická obec se totiž potýkala s nedostatkem specializovaného fondu, který nadto nebylo možno doplňovat ani v rámci celorepublikového povinného výtisku, když práce na tiskovém zákoně nepokračovaly valným tempem a zákon byl přijat až v roce 1935.

Státní správa začala hned v roce 1919 přidělovat knihovně větší či menší celky knih zakupované ze soukromých sbírek, knižní komplexy

ze zrušených středních škol, od roku 1920 byla zavedena akce na vyřazování nepotřebných knih ze školských knihoven. Knihovna též na pokyn státu dostala publikace centrálních institucí a podílela se na státních akcích na získávání literatury ze zahraničí, např. na daru francouzské vlády, zisku publikací z americké nadace Carnegie či na daru z amerického ministerstva obchodu. Na základě nařízení slovenského ministerstva docházel již od roku 1919 do knihovny povinný výtisk ze Slovenska. Vedle toho byla od roku 1920 stanovena přímá dotace na nákup knihovního fondu, a to ve výši 40 tisíc československých korun. Pro všechny státem získané či placené knihy byl založen samostatný inventární seznam.

Ruku v ruce s budováním univerzitního fondu se však knihovna dostávala do potíží s místem na jeho uložení. Prostorové podmínky již před zahájením státních akvizic nebyly valné, nyní se ale situace rapidně zhoršovala. Vedení knihovny jednalo střídavě s ministerstvem i zemským výborem, obě instituce si záležitost přehazovaly mezi sebou. Knihovně tak nezbylo, než situaci nejprve řešit „vkládáním nových desek do polic“, i tento zásah ve skladišti si ovšem většinou vyžádal nemalou korespondenci na téma, kdo bude úpravy hradit. V roce 1920 takto bylo vloženo 54 desek již za státní peníze, na rok 1921 pak byly rozpočtovány náklady na vložení 188 desek. Tato úprava skladovacích

prostor ale samozřejmě vyžadovala neustálé posuny fondu, takže ve výsledku knihovnické přeskládali fond v těchto letech opakovaně celý. A rovněž ze státních financí byla v roce 1920 pro čítárnu pořízena čtvrtá skříň na časopisy, o rok později bylo státním nákladem pořízeno šest stojanů na příruční knihovnu do hlavní čítárny.

Spolu s upomínáním na podpis smlouvy o převzetí do státní správy a následně s řešením převodu zemského personálu do státních služeb, tak vedení knihovny vedla neustálá jednání o dalších místnostech v Zemském domě, kam by se knihovna s rostoucími fondy mohla rozšířit. Své požadavky již směřovala na ministerstvo, které se pak obracelo na zemský výbor: „Aby budoucí zemská a univerzitní knihovna v Brně mohla všechny tyto náhlé přírůstky náležitě spravovati a učiniti přístupny širší veřejnosti, musí být v první řadě vypravena dostatečným prostorem. Podle našich informací hodily by se k rozšíření knihovny nejlépe místnosti skladiště zemské zastavárny v horním i dolním přízemí severního traktu II. zemského domu, jež s knihovnou sousedí, jsouce od ní odděleny spojovacími, nyní zazděnými dveřmi. Z těchto důvodů žádá ministerstvo školství a národní osvěty zemský výbor moravský, aby tyto místnosti již nyní laskavě reservoval pro rozšíření budoucí zemské a univerzitní knihovny.“

Rovněž ^{ještě} ~~by~~ třeba schváliti, aby (bez výjimky) definitivně ~~rozšířena~~
 zatím ~~by~~ zůstaly na půjeb místech
 výpomocí sly, jež se schválila samostatně
 výboru ^{ředitelské} ~~státní~~ výpláči z ~~domovní~~ porady
 a to: výpom. výpomocí (bez nároku
 na stavbu) z Čeněk Janda
 7/sem. a gaudavské ⁹ ~~Lat. Friedl. Onomu se dovolu.~~

Koncept dopisu ředitele Sutnara Zemskému výboru moravskému ve věci platů zemských zaměstnanců po převzetí knihovny státem

Projekty strojového učení v Moravské zemské knihovně v Brně

Jan Švec

Jan.Svec@mzk.cz

Moravská zemská knihovna se v průběhu let stala nedílnou součástí informační a pramenné opory vzdělávání a výzkumu v druhém největším univerzitním centru České republiky. Jako jedna z předních knihovnických institucí rozvíjí přirozenou spolupráci s univerzitami a dalšími vědeckými a akademickými institucemi v republikovém i mezinárodním měřítku. Moravská zemská knihovna je také řešitelkou projektů národních a evropských grantových schémat a je zapojena do celoevropských výzkumných infrastruktur. Ve spolupráci s Národní knihovnou ČR, Knihovnou Akademie věd ČR, Vysokým učením technickým v Brně, Univerzitou Karlovou a Masarykovou univerzitou realizuje několik klíčových knihovnických projektů, které budou spolutvářet podobu českého knihovnictví a ukazovat směr dalšího jeho vývoje. Knihovnictví nejen v České republice prochází dynamickými změnami, které souvisí s akcelerací společenských proměn, prudkým rozvojem digitálního světa a zvyšujícími se nároky na knihovnické služby. Diskuze o rozvinutí a zpřesnění role knihovnických institucí a jejich služeb v době prudkého rozvoje technosféry bude pokračovat i v následujících letech.

Zpřístupňování informací

Jedním z klíčových úkolů Moravské zemské knihovny, jako veřejné výzkumné organizace a knihovnické instituce, je úsilí o zpřístupnění archivovaných informací – v současné době mimo jiné i v jejich digitální podobě. V této oblasti navazujeme na dlouhodobé úsilí, jehož cílem je zpřístupnit co možná největší část historického i novodobého kulturního a vědeckého dědictví občanům. Tisíce titulů a sbírkových předmětů v obrazové, textové i zvukové podobě jsou aktuálně přístupné z pohodlí domova a uživatelské nástroje nad digitálními knihovnami výrazně zvyšují nejen pohodlí při vyhledávání, ale mnohdy otevírají rozsáhlé badatelské pole pro studenty a akademické pracovníky. Výzkumná a inovační činnost – implementace nejnovějších technologií, nástrojů a postupů – směřuje především k zvýšení interakčních možností uživatelů a zpřístupnění dat a informací. Toto otevření probíhá směrem ke koncovým uživatelům, ale i pro automatizované nástroje umožňující integrovat tato data do systémů třetích stran za dosažení synergetického efektu.

Projekty realizované v letech 2016–2022

Vzhledem k multioborovosti současného výzkumu a vývoje jsou výsledky projektů, na kterých Moravská zemská knihovna spolupracuje, výsledkem týmové spolupráce. Po pěti letech realizace byly ukončeny projekty financované z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022. Všech pět dlouholetých projektů, do kterých se Moravská zemská knihovna společně s univerzitními pracovišti zapojila, uspělo a některé z projektů byly hodnoceny jako vynikající s výsledky mezinárodního významu.

PERO

Na využití potenciálu výpočetních kapacit algoritmů strojového čtení byl zaměřen projekt „**PERO: Pokročilá extrakce a rozpoznávání obsahu tištěných a rukou psaných digitalizátů pro zvýšení jejich přístupnosti a využitelnosti**“. Projekt řešila Moravská zemská knihovna ve spolupráci s Vysokým učením technickým v Brně,

kteří garantovalo technologickou část procesu. Několikaleté badatelské úsilí a efektivní spolupráce mezi brněnskými institucemi umožnila vytvoření nástrojů a technologií pro zpřístupnění obsahu digitalizovaných historických dokumentů. Tyto nástroje využívají aktuálních možností vývoje v oblasti počítačového vidění, strojového učení a jazykového modelování. V symbióze se současnými postupy a systémy vyhledávání, prezentace a zveřejňování digitalizátů tyto nástroje nyní umožňují snazší vyhledávání a využití obsahu digitalizátů v případech, kde to dříve nebylo technicky možné.

V rámci projektu byly vytvořeny nástroje pro dosažení co nejvyšší úrovně automatizace v celém řetězci digitalizace a pro rozšíření automatické analýzy obsahu i na dokumenty, které nebylo možné automaticky zpracovat. V loňském roce se například podařilo rozšířit sadu OCR modelů o model pro středověké rukopisy. Nástroje, které v projektu vznikly, umožnily dramatické zlepšení kvality digitalizátů a především zajištění automatického přepisu ručně psaných dokumentů (např. ručně psané legionářské deníky, matricy, obecní kroniky a tak podobně) nebo dalších dokumentů na kterých jiné nástroje selhávaly (např. skeny mikrofilmovaných novin nebo staré typy písem).

„Strojové učení je podoblastí umělé inteligence, zabývající se algoritmy a technikami, které umožňují počítačovému systému (učit se). Učením v daném kontextu rozumíme takovou změnu vnitřního stavu systému, která zefektivní schopnost přizpůsobení se změnám okolního prostředí (Wikipedia)“.

Digital Libraries for Digital Humanities

V oblasti digital humanities pod hlavičkou projektu „DL4DH – Digital Libraries for Digital Humanities“ probíhal vývoj, testování a implementace softwarových nástrojů, které umožňují badatelům v systému Kramerius tagování, selekci a následný export dat do některého z požadovaných formátů umožňujících další strojové zpracování. Vedle vývojových prací byla významným aplikačním výstupem projektu metodika zabývající se přípravou dat z digitálních knihoven pro digital humanities

a jejich zprostředkování vědecké komunitě jako takové. Cílem projektu nebylo jen zvýšení pohodlí uživatelů a efektivity vyhledávání a třídění informací, ale i umožnit vědecké obci a studentům účinněji a širěji využít možnosti digitálního prostoru a nabídnout technologické průvodce, které umožní propojit jak vědní disciplíny a přístupy, tak i různé typy digitálních dokumentů.

Projekty v letech 2023–2028

Úsilí o rozvoj digitálních technologií a nástrojů využívajících strojové učení bude ohniskem spolupráce i v následujících letech. Moravská zemská knihovna spolu s univerzitními partnery úspěšně při podávání žádostí o podporu a získala finance na pětiletou realizaci čtyř technologicky klíčových projektů. V březnu tohoto roku jsme zahájili realizaci těchto výzkumných projektů:

- **semANT – Sémantický průzkumník textového kulturního dědictví**

Hlavní řešitel: Fakulta informačních technologií Vysokého učení technického v Brně, partneři Moravská zemská knihovna v Brně, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Fondy českých knihoven a archivů obsahují obrovské množství digitalizovaných dokumentů. Možnosti jejich online prezentace a vyhledávání se v posledních letech výrazně zlepšují. Velká část digitalizovaných tištěných dokumentů je již zpracována pomocí OCR, a je tedy fulltextově dohledatelná. Existující nástroje pro automatický přepis starých tisků i ručně psaných dokumentů znamenají, že jejich kompletní zpracování je nyní jen otázkou času. Samotné fulltextové vyhledávání, které se v knihovních systémech většinou využívá, je ovšem nejjednodušší možné. Dokáže většinou vyhledat různé tvary slova, ale neumí pracovat s významem. Najít dokumenty k určitému tématu je tedy velmi pracné.

Hlavním cílem tohoto projektu je proto efektivizace možností vyhledávání ve fulltextové reprezentaci digitalizovaných dokumentů na úrovni významu textu a zlepšení možností přirozené navigace mezi tematicky podobnými dokumenty. Uživatelům poskytne fulltextové vyhledávání

rozšířené o pochopení významu dotazů možnost vyhledávat podle částí textu (například odstavců) a současně možnost specifikovat a dále vyhledávat ohraničené téma, o které se v daném textu zajímá. Schopnosti identifikace témat v textech bude dále využita pro přehledové vizualizace frekvence výskytů témat a jejich vzájemné interakce. Bude tak možné sledovat vývoj témat v čase, jejich návaznost a proměny a jejich propojení se známými pojmenovanými entitami jako jsou místa a osoby. Výsledky projektu bude využívat jednak laická veřejnost při rutinní práci s knihovními systémy, jednak vědecká komunita pro kvalitnější analýzu textových dat.

- **OmniOMR – rozpoznávání hudebního záznamu pomocí strojového učení pro digitální knihovny.**

Hlavní řešitel: Matematicko-fyzikální fakulta Univerzita Karlova, partner Moravská zemská knihovna v Brně

Moravská zemská knihovna zavedla jako první v ČR do katalogizace hudebních rukopisů a starých tisků vkládání záznamu notového incipitu (prvních několika taktů, respektive tónů). Stávající knihovní systémy však neumožňují s takto zapsanou notací dále pracovat. Při digitalizaci hudebnin jsou ukládány jen jejich digitální obrazy, které procházejí nanejvýš textovým OCR (optické rozpoznávání znaků). Navíc pokud se notový záznam vyskytuje ve knize, která není zpracována jako hudebnina, není nijak blíže identifikován.

V současné době tak nelze v digitalizovaných hudebních záznamech vyhledávat podobně, jako je možné fulltextově prohledávat dokumenty zpracované pomocí OCR, a navíc nelze ani systematicky vyhledávat notované dokumenty hudební kultury ve smíšených médiích. Cílem projektu je automaticky zdokumentovat, evidovat a zpřístupňovat hudební kulturní dědictví zapsané v hudební notaci v českých digitálních knihovních sbírkách. Tento cíl bude naplněn pomocí implementace dvou úzce souvisejících funkcionalit pro české digitální sbírky – umožnit vyhledávání hudební notace a umožnit vyhledávání v hudební notaci a pomocí hudební notace. Technologické

cíle projektu tak předpokládají, že bude nutné detekovat regiony dokumentů obsahující hudební notaci a určit typ notace (s využitím strojového učení). Následně extrahovat z detekovaných regionů hudebně-sémantické informace a indexovat výsledky v databázi. Finálním krokem pak bude nabídnout uživatelsky přívětivé a intuitivní prostředí pro vyhledávání a práci s informacemi.

- **Orbis Pictus – oživení knihy pro kulturní a kreativní odvětví**

Hlavní řešitel: Knihovna Akademie věd ČR, partneři Moravská zemská knihovna v Brně, Fakulta informačních technologií Vysokého učení technického v Brně, Národní knihovna ČR

Fondy českých knihoven obsahují obrovské množství informací. Přesto, že dominují informace textové, významnou částí našeho kulturního dědictví jsou i informace zachycené graficky, ať už se jedná o kresby, mapy, schémata, grafy, fotografie, tabulky nebo jiné primárně grafické prvky. S postupující digitalizací se díky nasazení systémů OCR a fulltextového vyhledávání daří otevírat veřejnosti doposud skryté textové kulturní dědictví.

Cílem předkládaného projektu je podobným způsobem otevřít veřejnosti i grafický obsah digitálních knihoven. S využitím metod strojového učení bude možné identifikovat grafické elementy obsažené v digitalizovaných dokumentech, typově je kategorizovat, doplnit o kontextové údaje umožňující jejich snadnější vyhledávání a rozšířit nabídku služeb našich digitálních knihoven o systém pro vyhledávání takto identifikovaných grafických prvků. Významnou součástí výstupů projektu bude i nástroj pro nalezení různých vyobrazení stejných osob a databáze takto nalezených osob, které se podaří identifikovat. Výsledkem projektu tak bude mimo jiné i významné usnadnění přístupu externích uživatelů ke grafickým prvkům obsaženým ve fondech knihoven a jejich dalšímu využití v jiných kreativních odvětvích.

- **Smart digilinka – strojové učení pro digitalizaci tištěného dědictví**

Hlavní řešitel Knihovna Akademie věd ČR, partneři Moravská zemská knihovna v Brně, Fakulta

informačních technologií Vysokého učení technického v Brně, Národní knihovna ČR

Rozsáhlé fondy monografií a periodik, které spravují knihovny, mohou postupně podléhat zkáze opotřebením a rozpadem papíru, na kterém jsou vytištěny. Přes intenzivní snahy o záchranu tištěných originálů restaurátorskými postupy je klíčovým nástrojem pro záchranu kulturního dědictví digitalizace, která výrazně snižuje mechanické opotřebení originálů a zároveň otevírá informační obsah široké veřejnosti. Kapacita digitalizačních linek v jednotlivých knihovnách je však limitovaná především manuální náročností digitalizačního procesu. Ročně je v knihovnách digitalizováno v souhrnu menší množství stran, než jich do fondů přibude. Řada starších dokumentů tak postupně podléhá degradaci a zkáze. V mnoha případech jsou už uživatelům některé dokumenty zcela znepřístupněny z důvodu jejich ochrany před úplným rozpadem.

Cílem tohoto projektu je vývoj nástrojů využívajících strojového učení v procesu digitalizace a vytvoření poloproduktu digitalizační linky tak, aby se tento proces výrazně zefektivnil a bylo z něj odstraněno co nejvíce činností, které může zajistit moderní software. Poloprodukt bude kombinovat existující nástroje s nástroji vyvinutými speciálně pro potřeby digitalizačních center knihoven. Komplexní výsledek projektu bude použitelný na digitalizačních pracovištích velkých českých i zahraničních knihoven, a to v podobě samostatné instalace nebo na dálku využívané služby. Jedná se zejména o softwarové nástroje a metodiky pro vyrovnání a scelování nasnímaných předloh a nástroje podporující strojovou tvorbu strukturálních metadat.

Závěr

Jak vidíme, digitální svět a strojové učení získává stále větší význam i v knihovnickém prostředí. Uživatelé již nemusí fyzicky chodit do knihoven, ale přesto využívají jejich služby v elektronické podobě. Asistence a pomoc při vyhledávání informací a informačních zdrojů pro uspokojování

potřeb uživatelů i nadále zůstane jedním z hlavních úkolů knihoven v dalších dekádách. Větší důraz bude zřejmě kladen na kurátorskou roli a také roli průvodce stále více robustním a košatým světem digitálních obrazů a textů.

Aplikace výsledků výše zmíněných projektů by měla napomoci nejen efektivnější práci s digitálními zdroji, ale také usnadnit a zpřehlednit uživatelům knihovnických služeb orientaci v rostoucím informačním poli. Moravská zemská knihovna si je vědoma naléhavosti tohoto úkolu a jako aktivní účastník výzkumu a vývoje klade silný důraz na transfer výsledků směrem k praxi, k potenciálním uživatelům, a snaží se výsledky výzkumného úsilí co nejdříve volně zpřístupnit.

Strojové učení je rychle se rozvíjejícím oborem studia a výzkumu. Letošní rok jednoznačně ukázal, že budoucnost patří „umělé inteligenci“. Technologie strojového učení se stanou běžnou součástí každodenního života a na tuto změnu by měl být ve všech aspektech připraven i svět knihoven. Knihovny jsou přirozenými centry celoživotního vzdělání, jejichž prostřednictvím jsou veřejnosti poskytovány zdroje pro rozvoj vzdělanosti a současně rozvíjeny nástroje pro práci s těmito zdroji.

Využití špičkových informačních technologií a přesun aktivit do virtuálního prostoru vytváří tlak na procesy, které definují samotné jádro knihovnických služeb. Inovovaný design knihovnických služeb tak úzce souvisí nejen s technickými možnostmi v oblasti digitálního světa, ale především s tím, jak knihovníci, jako informační specialisté, budou schopni artikulovat a předvídat reálné potřeby uživatelů na pozadí stále se zrychlujícího technologického vývoje. Knihovny jako správci kulturního a znalostního bohatství se tak stávají hybridními institucemi, které poskytují tradiční i digitální fond a fyzický i virtuální prostor. V době, která je označována za postfaktickou, knihovny tak mohou přebírat roli ručitelů objektivitu a přesnosti informací a uchovávají kulturní dědictví, přičemž na tomto poslání spolupracují s dalšími paměťovými a univerzitními institucemi.

Mozkohrátky

Ludmila Holbíkova

lholbikova@mvk.cz

Časová dotace: 90 minut, ale může být i 180 minut (projektové dopoledne v knihovně)

Pomůcky: počítač s připojením k internetu na případné puštění videa, pracovní listy pro každého účastníka, tužky, propisky, pastelky, papír

Cíl lekce: Cílem lekce je ukázat, že paměť se dá cvičit v každém věku a také jaké možnosti naše paměť má. Dalším cílem lekce je seznámit žáky s různými technikami učení.

Evokace

20 minut

Na začátku setkání se zeptáme žáků, co ví o paměti a jestli má smysl ji cvičit. Můžeme využít metody:

- Brainstormingu
- Diskuze

Poté s žáky projdeme několik úkolů na cvičení paměti. Jsou dvě varianty.

Varianta A:

Můžeme použít některé video s úkoly z Youtube, např. Test mozku, TOP 5 cviků, které otestují vaši paměť (v tomhle videu je i trocha teorie – nutné si video pustit předem a posoudit, zda ho pustíme celé, nebo jen úkoly) nebo cokoliv jiného.

Varianta B:

Přichystáme pro žáky úkoly – bludiště, hledání rozdílů, logické spojovačky, přesmyčky, doplnění názvu knih, přísloví (možností jsou i kreslená přísloví), hádanky apod. Na internetu je toho spousta. Můžeme použít i různé sešity s úkoly pro děti. Ani starším žákům nevdají tyto úkoly plnit, naopak se u toho dobře baví.

Něco mezi evokací a uvědoměním

Před tím, než přestoupíme k další části, rozdáme žákům pracovní list, kde je 20 věcí

(napsáno, nakresleno), např. brýle, myš, deštník, mobil, židle – prostě cokoliv nás napadne. Žáci mají za úkol pozorovat pracovní list 2 minuty, poté pracovní list obrátit, aby neviděli, co na něm je, a napsat, co všechno si zapamatovali. Následně pokračujeme v lekci, ale stopneme 15 minut a po 15 minutách vyzveme žáky, aby znovu napsali všechno, co si pamatují z pracovního listu.

Uvědomění

5 – 15 minut

Ve fázi uvědomění nejprve žákům představíme v krátkosti mozek a jeho zákoutí. Vysvětlujeme, co je to paměť, jaké druhy paměti jsou, jaké fáze, co jsou to hemisféry, v čem je která dominantní. S žáky se bavíme o tom, jak se kdo z nich učí, co k učení potřebuje, co mu pomáhá. Pro zpestření můžeme použít ukázkou z filmu Marečku, podejte mi pero – scénu ze zkoušení o parním stroji. Můžeme si vytvořit krátkou prezentaci, ale dá se to zvládnout i bez ní.

30 – 45 minut *Mnemotechnické pomůcky*

V další části uvědomění seznámíme žáky s různými mnemotechnickými pomůckami. Můžeme si vybrat jednu, dvě a s těmi žáky seznámit více nebo ve zkratce představit více mnemotechnických pomůček. Více můžeme představit:

Metoda Loci neboli Palác paměti

Metoda založená na dobré znalosti konkrétního místa. S žáky si můžeme zkusit projít jejich známá místa a zapamatovat si např. prezidenty, jak jdou po sobě, české krále atd. Možností je taky zaměřit se na konkrétní učivo, které v daném ročníku probírají.

Metoda Neana – Neučit se a nastudovat

Tato metoda znamená, že se na chvíli stane učitelé a budeme připravovat test pro své

Mozkohrátky v Masarykově veřejné knihovně Vsetín

spolužáky. Opět máme připravený nějaký text – může to být zajímavý životopis nějakého spisovatele a žáci mají za úkol připravit si např. 5 otázek.

Myšlenkové mapy

S žáky si vyzkoušíme vytvořit jednoduchou myšlenkovou mapu, např. můj den, moje koníčky, moje knihovna. V první fázi jim vysvětlíme, co to myšlenková mapa je a jak vypadá, co obsahuje. Ukážeme jim nějakou myšlenkovou mapu na internetu nebo myšlenkovou mapu, kterou jsme vytvořili třeba jako přípravu na tuto lekci. V případě, že máme možnost s žáky strávit celé dopoledne, tak se myšlenkovým mapám můžeme věnovat více a vysvětlit je podrobněji.

Reflexe

10 minut

Jak podpořit paměť

Několik tipů na podporu paměti – pohyb, spánek, hraní společenských her, čtení. V závěrečné fázi žáci vytvoří pětilístek na téma paměť. Pětilístek je metoda kritického myšlení, kterou nejprve žákům krátce vysvětlíme.

Pětilístek – Paměť

Název

Jaká je

Co dělá

Věta

Synonymum

Bude vás zajímat, že...

...si můžete poslechnout první sérii 10 + 1 podcastových epizod iLiPodcast: Pod hřbety knih. Podcasty se dotýkají různých nadčasových témat, mezi které patří například: co čtou teenageři, jak děti filozofují, proč nás stále fascinují severské ságy, jaká je literatura pro matky nebo jak se z literatury může stát nástroj k ublížení druhému. Všechny díly naleznete na adrese <https://www.ilipodcast.cz/podcast>. Podcasty jsou koncipované jako rozhovor moderátora z řad redaktorů iLiteratury s hostem nebo hosty. K probíranému tématu se také vyjadřují zástupci mladé generace do 25 let. Každý díl zakončuje zpravodajsky pojatý přehled knižních tipů k danému tématu, sestavený redaktory časopisu iLiteratura.cz.

Olympiáda prověřuje mediální gramotnost studentů

Pavína Tassanyi, Kamila Plisková, Nikol Martiníková

pavlina.tassanyi@msvk.cz, kamila.pliskova@msvk.cz, knihovnazbyslavice@seznam.cz

Jednou z klíčových oblastí, kterým se v oddělení edukace a metodické podpory Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě věnujeme, je mediální a informační gramotnost (MIG). Zaměřujeme se na různé uživatelské skupiny, ale nejčastěji školíme pro střední školy a učiliště. V lekcích pro studenty kombinujeme teorii s praktickými aktivitami, pedagogům nabízíme vzdělávání, konzultace i praktické materiály do výuky. Snaha přitáhnout k MIG větší pozornost nás přivedla na nápad zorganizovat Mediální olympiádu. Nechali jsme se inspirovat jinými vědomostními soutěžemi a připravili první ročník pro studentské týmy z Moravskoslezského kraje.

Olympiádu jsme zrealizovali jako dvoukolovou soutěž, kde první kolo bylo zaměřeno spíše vědomostně

**MEDIÁLNÍ
OLYMPIÁDA**

a teoreticky, zatímco druhé kolo kladlo větší důraz na kreativitu a schopnost aplikovat vědomosti do praxe. První ročník jsme pojali jako pilotní – to nám dalo možnost prověřit formát soutěže v praxi a vyzkoušet si organizaci v menším měřítku. Podařilo se nám uspořádat moc fajn akci, která měla výbornou odezvu u studentů i učitelů, takže příští ročník už chceme otevřít týmům z celé ČR.

Kdo je připraven, není překvapen?

Příprava olympiády zaměstnala vzdělávací tým na několik měsíců. V první fázi jsme vymýšleli hlavně formát soutěže, tak aby fungoval a abychom jej bez problémů organizačně a personálně zvládli. Úspěšnou realizaci podpořila skvělá spolupráce s partnery z univerzit a dalších institucí i řada sponzorů. Jsme potěšeni, že **akci zaštitila paní Helena Langšádlová**, ministryně pro vědu, výzkum a inovace, a **pan Luděk Niedermayer**, poslanec Evropského parlamentu. Odborným garantem soutěže se stal dr. Ondřej Filipec z Katedry politologie a společenských věd PF Univerzity Palackého

v Olomouci, díky dr. Tomáši Javorčíkovi jsme navázali úzkou spolupráci s Katedrou informačních a komu-

nikačních technologií Ostravské univerzity. Spolupráce a podpory si velmi ceníme!

Nezanedbali jsme ani marketing. Ve spolupráci s profesionálem jsme olympiádě vytvořili originální grafiku a svépomocí s využitím grafického editoru Canva i mikro web. Stanovili jsme také pravidla a tzv. **vědomostní rámec soutěže** – tedy seznam knížek a odkazů k základním problematikám a tématům mediální gramotnosti. Seznam budeme pro příští ročník soutěže upravovat, ale základ zůstane stejný. S ohledem na jarní prázdniny a další akce bylo trochu zapeklité vybrat vhodné **termíny** pro jednotlivá kola soutěže. Nakonec jsme pro online kolo zvolili konec ledna a pro finále konec března.

Pro druhé kolo jsme sestavili **hodnotící komisi** z odborníků, kteří se tématu mediální gramotnosti dlouhodobě věnují a mají o něm přehled. Předsedou se stal odborný garant olympiády dr. Filipec, členy byli dr. Javorčík z OU, ředitelka Akademie ČTK paní Martina Vašíčková, pan Pavel Bednařík z Wikimedia.cz a za knihovnu vedoucí oddělení edukace a metodické podpory Pavína Tassanyi.

K propagaci jsme využili placenou reklamu na FB a Instagramu, e-mailem jsme obeslali všechny střední školy. Předpokládali jsme, že soutěžící nalákají atraktivní odměny, kdy se nám pro vítězný tým podařilo zajistit zájezd do Evropského parlamentu.

Po počáteční nejistotě jsme byli vcelku překvapení zájmem ze strany studentů i učitelů. Z prvního online kola se do finále proboujvalo **5 nejlepších týmů**, všechny z gymnázií. Jejich úkolem bylo natočit krátké edukační nebo popularizační video na téma řetězové maily a to před hodnotící komisí prezentovat a odpovědět na případné dotazy. Prezentaci videí jsme streamovali online pro zúčastněné školy, sponzory a partnery. Druhou disciplínou byla práce s textem, ve kterém studenti hledali argumentační fauly, manipulace a dezinformace.

Olympiáda v číslech

- v 1. kole soutěžilo 69 týmů ze všech 6 okresů kraje
- online test měl 40 otázek a časový limit 30 minut
- ve finálovém textu bylo možné odhalit až 80 problémových částí, nejlepší tým jich odhalil více než 60
- dotazník zpětné vazby vyplnilo 33 pedagogů a 77 studentů
- téměř 3/4 učitelů se o olympiádě dozvěděly z mailu
- 80 % studentů se o soutěži dozvědělo od vyučujících
- 70 % pedagogů studenty na soutěž nijak nepřipravovalo
- 1/3 studentů uvedla, že při testu odpovědi tipovala pomocí vlastního odhadu (stejná část studentů použila znalosti z výuky a obdobná část znalosti získané samostudiem)
- 96 % pedagogů hodnotilo v dotazníku organizaci akce pozitivně
- 96 % studentů by Mediální olympiádu doporučilo svým kamarádům!

Kde se dozvíte více

Výběr otázek ze soutěžního testu jsme zpřístupnili a můžete si tak sami vyzkoušet, jak na tom s mediální gramotností jste, nebo test použít při mediálním vzdělávání.

Můžete se podívat také na soutěžní videa a zhodnotit, jak si týmy s úkolem poradily. Hodnotící komise brala v úvahu řadu parametrů – dodržení formálních kritérií, úroveň technického zpracování, kvalitu informací, přiměřenost cílové skupině nebo třeba originalitu. A hodnocení vůbec nebylo jednoduché.

Kompletní informace a aktuality najdete na webových stránkách medialniolympiada.cz

Pilně připravujeme ročník 2024! Nový formát celostátní soutěže představíme v rámci programu pro školy 5. června na 63. mezinárodním filmovém festivalu pro děti a mládež ve Zlíně a 16. srpna na Festivalu mediálního vzdělávání v Praze.

Mediální olympiáda 2024

V roce 2024 bude olympiáda otevřená týmům z celé ČR. Časový harmonogram bude obdobný jako v roce letošním, přesné termíny a informace k přihlašování budeme postupně zveřejňovat na webových stránkách soutěže. 1. kolo bude školní a uskuteční se online na konci ledna (počet týmů, které se mohou za školu zúčastnit, nebudeme omezovat). Z každého kraje pak postoupí nejlepší tým do finále, které budeme pořádát na konci března v nových prostorách City Campusu v Ostravě. Těšíme se, že při organizaci zúročíme dosavadní zkušenosti a navíc získáme nějaké nové. Budeme moc rádi za propagaci a sdílení do středních škol a učilišť!

Pokud máte otázky nebo připomínky k Mediální olympiádě a dalším aktivitám (nejen) v oblasti mediálního vzdělávání, kontaktujte nás na e-mailu medialniolympiada@msvk.cz nebo studentcentrum@msvk.cz

Knihovníci doporučují knihovníkům

Vlasta Žáčková, Hana Hanáčková, Jindra Soudková, Marika Zadembská
dolniherspice@kjm.cz, detске@knihovnabb.cz, so@booksy.cz, marika.zadembska@knihovnatrniec.cz

Přinášíme Vám tipy na zajímavé tituly odborné literatury, beletrie, dětské literatury i deskových her od kolegyně a kolegů z knihoven.

Odborná literatura

Brno100 – Gastronomapa

Lukáše Hejlíka

Známý herec Lukáš Hejlík vytvořil originálního průvodce po brněnských kavárnách, restauracích, pivovarech a bistrech. Auror dal dohromady rovnou stovku svých nejoblíbenějších podniků, které rozhodně stojí za návštěvu. Brno totiž v poslední době prošlo výraznou gastronomickou proměnou, knihu doplňují lákavé barevné fotografie.

Vlasta Žáčková

Knihovna Jiřího Mahena v Brně

Karolína Zoe Meixnerová: Průvodce literární hysterií 19. století

Průvodce českou literární historií 19. století od úspěšné influencerky. Kniha se v několika kapitolách věnuje autorům daného období, zbavuje známé postavy české literatury nálepek a popisuje jejich životy tak, jak skutečně proběhly. Navíc jsou vždy přidány tipy na výlety a díla k jednotlivým autorům.

Hana Hanáčková

Knihovna Bedřicha Beneše
Buchlovana, Uherské Hradiště

Beletrie

Kim Michele Richardsonová: Knihovnice z Troublesome Creeku

Knih, ve kterých se vyskytuje jako jedna z postav knihovnice/knihovník, existuje celá řada. Tato kniha je rozdílná v tom, že knihovnice není jen hlavní hrdinkou, ale odhaluje i další důležitá témata. Příběh je poutavý, má spád. Hlavní hrdinka čelí šikaně kvůli barvě své kůže a možná právě proto má touhu měnit okolní svět k lepšímu. Pracuje v pojízdné knihovně v Kentucky před druhou světovou válkou a svému zaměstnání se věnuje s vlídností, porozuměním a snahou potlačit zaostalost a předsudky. Pro mne to byla jedna z knih, kterou jsem měla problém odložit před jejím dočtením.

Jindra Soudková

Městská knihovna ve Svitavách

Jana Poncarová: Podbrdské ženy

Příběh několika generací žen z jedné rodiny v minulém století, které prožívají svůj život v podhůří Brd na pozadí událostí minulého století. Bylo zajímavé sledovat, jak to všechno začíná počátkem

minulého století, nabaluje se a fi-
nálně končí v současnosti.

Hana Hanáčková

*Knihovna Bedřicha Beneše
Buchlovana, Uherské Hradiště*

Dětská literatura

Markéta Pilátová:

Jak bratři Baťové obouvali svět

Kniha je psaná z jedné strany
česky, z druhé stejný text sloven-
sky. Slovenština vychází z faktu, že
firma měla závod nejen ve Zlíně, ale
i v Partizánském. Formou vhodnou
i pro menší děti, s pěknými ilust-
racemi Ivony Knechtlové, popisuje
příběh firmy i životní osudy bratří
Baťů v souvislosti s historický-
mi mezníky ČR. Upozorňuji na
ni proto, že mi připadá vhodná
k využití v některé z lekcí, kdy po-
třebujeme dát dětem jednoduchý
naučný text se zajímavými infor-
macemi. Nebo si myslíte, že děti
vědí, jak vznikla první polobotka,
co znamená, když se řekne baťov-
ská cena a nebo jak daleko do světa
může pracovitý člověk se svou fir-
mou proniknout?

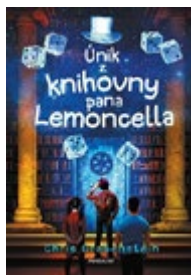
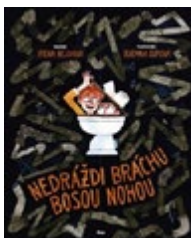
Jindra Soudková

Městská knihovna ve Svitavách

Irena Hejdová:

Nedráždi bráchu bosou nohou

Jedna z nejoblíbenějších knih na-
šich malých čtenářů, tak trošku
český Poseroutka pro mladší děti –
to je vyprávění o dvou bratřech,
kteří při vzájemném poštuchování
spadnou do WC. Ocitnou se v po-
trubním labyrintu a aby se dostali
ven, musí si navzájem pomoci. Oba
zjistí, že bratr není tak špatný, jak
si ve skutečnosti mysleli. Knižka je
o sourozeneckých vztazích, vtipná,

humorná, a navíc – za každou kapi-
tolkou jsou drobné úkoly.

Hana Hanáčková

*Knihovna Bedřicha Beneše
Buchlovana, Uherské Hradiště*

Hry

Carcassonne

U nás v rodině v posledních týd-
nech frčí jednoduchá hra postave-
ná na principu budování hradů, cest
a území příkládáním čtvercových
dílků vedle sebe. Vzniká tak vizuál-
ně zajímavá hrací plocha, která se
každou hrou proměňuje. Na tomto
typu hry oceňujeme, že je mezigen-
erační a mohou ji hrát dospělí a děti
dohromady. Má velmi jednoduchá
pravidla, která si můžete upravovat
podle věku a hrací úrovně hráčů.
Je svižná a rychlá, stačí vám 30 až
60 minut.

Marika Zadembská

Knihovna Třinec

Chris Grabenstein:

Únik z knihovny pana Lemoncella

Milovníci únikových her a ti, kteří
je připravují, by měli zpozornět. Na
trhu se objevila kniha, která popisuje,
jak by taková správná „únikovka“
mohla za několik let vypadat. Stačí
sehnat bohatého sponzora, postavit
supermoderně vybavenou knihov-
nu a ostatní už jen okopírovat z této
knížky. A pokud si myslíte, že jde
o nesplnitelný sen, doporučuji ne-
chat se vtáhnout do příběhu a s dva-
násitiletým Kylem prožít noc plnou
her i logických nástrah a tajemství.
Jen na okraj. Pan Lemoncello mi tak
trochu připomínal Williho Wonku.

Jindra Soudková

Městská knihovna ve Svitavách

Rozhovor s Jaromírem Kubíčkem

Květa Cempírková

kveta.cempirkova@gmail.com

Milý kolego Jaromíre Kubíčku, významná moravská knihovna, kterou jsi léta řídil, pro jejíž působení jsi zajistil novou budovu a zejména se zasloužil o její jednoznačný a pro nás, české knihovnický, nezvyklý název Moravská zemská knihovna, má letos další své úžasné výročí. A protože jsi za mnohé v této knihovně zodpovědný, budeš-li tak laskavý, mám na Tebe pár otázek.

Jaký význam má Moravská zemská knihovna pro Moravu a celou naši republiku?

Po Národní knihovně v Praze je Moravská zemská knihovna druhou největší knihovnou v našem státě. Jejich role je uvedena jmenovitě v knihovním zákoně z roku 2001. Obě zřizuje Ministerstvo kultury a z toho vyplývá také jejich vzájemná spolupráce, zejména ve zpřístupnění knihovních sbírek internetem cestou digitalizace.

Bylo velkým problémem navrátit po roce 1989 knihovně její „moravské“ pojmenování?

Do roku 1989 měly všechny vědecké knihovny v názvu slovo státní, které začalo vadit a hledalo se za něj jiné. My jsme se v Brně vrátili k názvu, který se užíval na začátku 20. století, kdy se Moravská knihovna zemská stala samostatnou institucí. Je tomu přesně sto let, kdy své služby rozšířila o ústřední knihovnu nově vzniklé Masarykovy univerzity a přešla od Země moravské pod Ministerstvo školství a národní osvěty. Nadále jako Zemská a univerzitní knihovna poskytovaly služby nejen univerzitě, ale široké veřejnosti. Ministerstvo kultury přijalo návrh na změnu názvu bez problémů. To už v Brně byla Moravská galerie nebo Moravské zemské muzeum, které také zřizuje.

Jak se vůbec knihovna dostala do Tvého života?

Když jsem z obecné školy přešel do měšťanky, postavila se v mé rodné obci nová škola a v té staré dostala místo obecní knihovna. Knihovníkem se stal náš třídní učitel a tak jsem se se spolužáky stal taky dobrovolníkem. Knihovna dostala nové uspořádání, místo skříní regály a na balení knih, jejich vyhledávání i půjčování jsme se podíleli. To bylo ještě v době, kdy se všechno plánovalo. Na okres připadlo jedno místo do Střední knihovnické školy v Brně a já jsem je dostal. Moravská zemská knihovna byla až moje třetí štace. Na umístěnkou jsem nastoupil do Krajské lidové knihovny v Jihlavě a aby mne tato profese uživila, studoval jsem při zaměstnání knihovnictví na Karlově univerzitě. Brzy

jsem měl možnost vrátit se do Brna. Po deseti letech práce knihovníka v Moravském zemském archivu jsem přijal místo bibliografa v Moravské zemské knihovně, kde jsem pracoval 40 let.

Co bylo pro Tebe největší výzvou při řízení MZK?

Jako ředitel jsem přebíral tři vědecké knihovny – univerzitní, technickou a pedagogickou –

keré v Brně tvořily Moravskou zemskou. Až po dokončení nové budovy 29. 3. 2001 se tyto knihovny přirozeně proluly a poskládaly v novostavbě. Nikomu už dnes nepřijde, za jakých pracovních podmínek a v nedostatcích se do té doby poskytovaly služby veřejnosti. První knihovnický zákon praví, že knihovna je vzrůstající organizmus. Zajišťování prostor pro služby a knihovní sbírky bylo vždy prioritou a v Brně se tomu stále úspěšně daří.

Máš v MZK sbírkový předmět, který je pro Tebe nejzajímavější nebo nejcennější?

Statistika výpůjček mého čtenářského konta v MZK uvádí číslo 5 227, což za těch třicet let evidence představuje v průměru jednu výpůjčku každý druhý den. Jistě jsem měl radost, když jsem objevil první knihu zapsanou v roce 1808 do inventáře knihovny, ale každá kniha nebo svazek novin má svou hodnotu a je cennou, pokud přispěje k doplnění mozaiky poznatků, pro kterou ji čtenář bere do ruky.

Co bys doporučil těm, kteří se zajímají o moravskou historii a kulturu?

Jako člen redakční rady Vlastivědného věstníku moravského mohu tento časopis pro svou pestrou nabídku článků, zpráv a recenzí jen doporučit. Celkový obraz o přírodě, dějinách, lidové kultuře, literatuře nebo hudbě podává Vlastivěda moravská, kterou jsem měl v Muzejní a vlastivědné společnosti jako jejím vydavateli také na starosti. Poslední 14. svazek o výtvarném umění se právě připravuje k vydání.

Jsi nejen emeritní ředitel MZK, ale jsi moravský i český knihovník a zaštilil jsi svojí osobností i vznik Sdružení knihoven ČR, kde jsi léta působil ve funkci předsedy. Byly při založení a dalším působení sdružení rozdíly v odborných názorech mezi českými a moravskými knihovníky?

Myslím, že nějaké regionální rozdíly v naší profesi ani neznáme. Dovedeme ocenit každý dobrý nápad nebo úspěch knihovny a příkladů toho, jak se z knihoven stávají centra společenského života, je mnoho.

Svou odborností jsi především bibliograf. Tvé přátelství a odborná spolupráce s doc. Milošem Kovačkou vedlo ke vzniku ojedinělé mezinárodní spolupráce. Řekneš mi něco o kolokviu a o jeho působení, ale i tom jakou budoucnost vidíš v této oblasti?

Od roku 1997 se každoročně pořádají kolokvia – setkávání bibliografů v některém městě u nás nebo na Slovensku. Jejich cílem jsou prezentace příspěvků na vybraná témata. Účastníci tak nejen dovedou vyhledat prameny, to je jejich profese, ale zpracovat poznatky do nových odborných studií. V tom byl hlavní smysl česko-moravsko-slovenských kolokvií, jehož 23. ročník se letos pořádá ve Vědecké knihovně v Olomouci a jako vždy v říjnu, měsíci vzájemnosti našich národů.

Jaké máš dnes pocity, když vstupuješ do budovy na Kounicově ul. v Brně? Máš tam nějaký ředitelský rest nebo...?

V posledních deseti letech, kdy už v knihovně nepracuji, se knihovna daleko více zapojila do výzkumných projektů a výstavami nebo vzdělávacími akcemi se otevřela širší veřejnosti. Východiskem všech těchto aktivit je literatura a knihovní fondy a výstupy realizace těchto aktivit mají velmi dobrou odezvu.

Máš nějaký vzkaz pro čtenáře Moravské zemské knihovny?

Příjemné pracovní prostředí knihovny inspiruje. Je radost, když je ve studovně plno. Většina návštěvníků má na stole otevřený notebook, ale najdeme je mezi knihami nebo vybranými kompletními řadami odborných časopisů. Tištěné

zdroje jsou stále jistotou a k tomu jsou studenti vedeni.

Jaromíre, ráda jsem si s Tebou povídala a moc Ti děkuji. Buď hodně zdravý a stále plný energie a pracovního nasazení.

Doc. PhDr. Jaromír Kubíček, CSc. – knihovník, bibliograf, pedagog. Dlouholetý ředitel Moravské

zemské knihovny (1986–2010), který prosadil výstavbu nové knihovny budovy na Kounicově ulici v Brně. Zakladatel a první předseda Sdružení knihoven ČR (SDRUK), letitý organizátor odborné konference *Knihovny současnosti*. Autor řady bibliografií, prací věnovaných knihovnictví a historii Brna, Moravy i Slezska. Stál také u zrodu časopisu *Duha* a byl jeho prvním šéfredaktorem.

Čtenář roku 2023

Monika Kratochvílová

Monika.Kratochvilova@mzk.cz

Posilovat společenský význam četby, ocenit aktivní návštěvníky městských a obecních knihoven a inspirovat ty, kteří služeb knihoven zatím nevyužívají, si klade za cíl soutěž Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR Čtenář roku vyhlášená poprvé v roce 2011. Jejím charakteristickým rysem je každoročně nové hodnotící kritérium: v roce 2022 hledaly knihovny svého nejvěrnějšího čtenáře (tj. hlavním kritériem hodnocení byl celkový počet vypůjčených knih za rok 2021), v letošním roce byl základním kritériem počet fyzických návštěv registrovaného čtenáře za uplynulý rok.¹

Soutěž každoročně probíhá při příležitosti celostátní kampaně Březen – měsíc čtenářů.² Zapojení je pro knihovny dobrovolné. Některé kraje vyhláší svého krajského Čtenáře roku, což se v letošním roce uskutečnilo ve všech moravských krajích (Jihomoravském, Moravskoslezském i Olomouckém). Každý krajský vítěz soutěže Čtenář roku v letošním roce získal knihu nakladatelství

TRITON „O češtině s Karlem Olivou“, která byla vydána v říjnu 2022.

Čtenář roku 2023 v Jihomoravském kraji

Jihomoravskou Čtenářkou roku se stala paní Jarmila Walterová s registrací v Knihovně Jiřího Mahena v Brně, která v loňském roce navštívila knihovnu 237krát. Pravidelně navštěvuje

30 poboček knihovny a každý měsíc si půjčí v průměru 30 knih. Jak sama říká: „Denně přečtu nejmíň 300 stránek“. Mezi nominovanými uchazeči na krajské ocenění byli:

- pan Jan Maštalíš se 123 návštěvami Městské knihovny Hodonín,
- paní Sandra Madrásová se 126 návštěvami Městské knihovny v Dubňanech,
- paní Marie Kalivodová se 150 návštěvami Místní knihovny Svatobořice-Mistřín,
- pan Jiří Vostrčil s 205 návštěvami Knihovny M. J. Sychry ve Žďáru nad Sázavou.

Slavnostní vyhlášení se konalo 28. 3. v Knihovně Jiřího Mahena v Brně. Ocenění si odnesl také

¹ <https://www.brezenmesicctenaru.cz/2023/01/19/ctenar-roku-2023/>
² <https://www.brezenmesicctenaru.cz/>

Paní Jarmila Walterová, Čtenářka roku 2023 za Jihomoravský kraj

dětští čtenáři. Pětiletý Stellan s 66 návštěvami čte s maminkou a sourozenci každé večer a do knihovny chodí celá rodina. Nejraději má pirátské příběhy. Pětiletá Tereza navštěvuje s maminkou devět poboček KJM a nejradši má knížky o princeznách a pověstí.

Čtenář roku 2023 v Moravskoslezském kraji

Jednadvacátého března byla Čtenářkou roku 2023 za Moravskoslezský kraj vyhlášena paní Libuše Koloušková, čtenářka Městské knihovny v Bílovci, která v loňském roce knihovnu navštívila 215krát. Ceny za SKIP 10 – Moravskoslezský a Olomoucký kraj předal Tomáš Ocásek z Městské knihovny v Bílovci a za Moravskoslezskou vědeckou knihovnu v Ostravě Mgr. Radka Krejčí.

Čtenář roku v Olomouckém kraji

Čtenářkou roku 2022 v Olomouckém kraji se stala paní Cagaňová se 116 fyzickými návštěvami a 375 vypůjčenými knihami. Přiznala, že mívá rozečteno i více knih najednou a v oblíbě má napínavé žánry. Knihovna města Olomouce připravila s vítězkou krátký rozhovor.

Vyhlášení celostátního Čtenáře roku

Slavnostní vyhlášení celostátního Čtenáře roku se konalo při vyhlášení soutěže Magnesia Litera. Vítězem se stal RNDr. Vojtěch Trka z Libereckého kraje, který kromě hlavní knihovny na náměstí v České Lípě v Libereckém kraji využívá i její pobočky a díky tomu dosáhl na úctyhodný počet 298 návštěv knihovny.¹

Soutěž Čtenář roku je pro každou knihovnu příležitostí nejen zviditelnit svoje služby, ale především poděkovat svým čtenářům, ocenit jejich přízeň a v mnoha případech až srdeční vztah ke své knihovně. Čtenář roku nám připomíná, jak je důležité věnovat pozornost čtenářům. Vážít si jejich přízně a umět si je nejen při těchto příležitostech doslova hýčkat. Važme si jich a hýčkejme si je! Vráť nám to svojí náklonností, podporou a šířením dobrého jména knihovny. Každoročně je do soutěže zapojeno přibližně na 120 obcích a městských knihoven. Bude mezi nimi příští rok i ta Vaše?

¹ <https://www.skipr.cz/projekty/ctenar-roku/aktualne/ctenarem-roku-2023-se-stal-rndr-vojtech-trka-z-libereckeho-kraje>

Inspirační seminář k projektu Bookstart: S knížkou do života

Simona Jedličková
jedlickova@mkkurim.cz

Mezinárodní projekt *Bookstart* zaklepal na dveře českých knihoven poprvé v roce 2018 a představil se jménem *S knížkou do života*. Zatím mu otevřelo dveře 324 knihoven. Tento projekt na podporu dětského čtenářství k nám pozval SKIP ČR. Nad letošním 6. ročníkem převzal záštitu ministr kultury Mgr. Martin Baxa. Samotný projekt má dvě fáze: pro děti od 0 do 3 let, od 3 do 6 let a navazuje na něj *Knížka pro prvňáčka*. Projekt vede děti od narození do první třídy, kdy budou pasováni na čtenáře.

Inspirační seminář k projektu **Bookstart – S knížkou do života**, který 30. května 2023 pořádala Knihovna Jiřího Mahena v Brně ve spolupráci s Moravskou zemskou knihovnou a SKIP Velká Morava, byl nabídnutý náměty na práci s nejmenšími dětmi. Setkali se knihovníci, kteří o zavedení projektu ve své knihovně uvažují, ale i ti, kteří již projekt rozběhli a podělili se o své zkušenosti. Setkání zahájila Ing. Libuše Nivnická, ředitelka KJM Brno, spolu s Mgr. et Mgr. Monikou Kratochvílovou z MZK Brno. Plynule navázala Mgr. Zlata Houšková a představila samotný projekt **S knížkou do života**, co je jeho cílem a smyslem – „*Smyslem projektu je pěstovat a podporovat lásku ke knihám, příběhům a čtení. Aby lidé četli, musí je k tomu někdo dovézt, nejlépe v dětství.*“ Těmito slovy uvedla projekt a seznámila s jeho pravidly.

Mgr. Barbora Čižinská, ředitelka Knihovny města Hradce Králové, doplnila technické informace k projektu – co obsahují jednotlivé motivační sady, jak je objednat, jaká je cena, kdy budou distribuovány nové sady. Bylo vydáno již 5 metodických příruček, které jsou k dispozici na webových stránkách projektu. Pro inspiraci slouží scénáře s praktickými příklady aktivit knihoven. Aktuálně se chystá vydání dalších 16 scénářů podle knižních příběhů. Společně jsme zhlédli a pokřtili videospot k projektu Bookstart.

Jak se prakticky zapojit do projektu nám předvedly knihovnice Zdenka Komůrková z Městské knihovny Jevišovice a Mgr. Eliška Urbanová z Místní knihovny Litobratřice a ukázaly, že i v malých knihovnách lze dělat velké věci. Městská knihovna Tišnov a její vedoucí Dagmar Kopřivová spolu s Petrou Bartíkovou představily jejich Klubíky pro rodiče s dětmi a práci se skupinami Miminka, Batolata a Mrňata. Ivana Šrámková z vyškovské Knihovny Karla Dvořáčka seznámila knihovníky s jejich akcemi S kočárkem do knihovny a Hrátky s večerníčkem – aktivizační program pro děti od 2 a půl do 6 roků a jejich doprovod. Všem se při práci s nejmenšími osvědčily tzv. rituály – přivítání, básničky, písničky, maskoti. Agátin svět a jeho didaktické pomůcky, kreativní hračky a hry představila Kateřina Plesková a názorně předvedla, jak je využít při práci s dětmi i těmi nejmenšími. V okamžiku se ze všech staly zvědavé hravé děti.

Literatura jako objekt hry a poznávání světa měla název přednáška MgA. Miroslava Jindry, který na Katedře českého jazyka a literatury PdF MU vyučuje předměty zaměřené na literaturu pro děti a mládež a didaktiku literatury. „*Jaké bylo vaše první setkání s knihou v dětství?*“ otázka nad kterou se všichni se zavřenými očima ponořili do vzpomínek a po tvářích se jim rozlil blažený pocit z návratu do dětství. „*Probudte*

Prezentace Agátina světa na Seminári Bookstart

v sobě dítě a začněte si hrát," motivoval účastníky. Doporučil i osobně přinesl na ukázkou množství dětských knih, které lze použít pro práci s malými dětmi.

Mgr. Magdaléna Lípová, učitelka psychologie pro učitele MŠ, představila Epigenetický princip lidského vývoje podle Erika Eriksona. Erikson vypracoval osm fází psychosociálního vývoje, jimiž během svého života projde každý člověk, ale každý má svou individuální cestu. Také zdůraznila, že děti potřebují rituálnost, protože ta vytváří jistoty a doporučila knihu Kocourkův den od Radka Malého. Na úplný závěr prošli účastníci ukázkovou lekcí Mgr. et

Mgr. Gabriely Svobodové a Petry Poláčkové, Dis., z Knihovny Jiřího Mahena a spolu s knihou O vlkovi, který vypadl z knížky prožili zážitkový pohádkový příběh.

Díky tomuto seminári načerpalo inspiraci mnoho knihovníků, kteří otevrou dveře svých knihoven dokořán a **S knížkou do života** přivítají ty nejmenší spolu s rodiči na pravidelných setkáváních nad knihami a příběhy. Projekt **Bookstart – S knížkou do života** má svoji webovou stránku – <https://www.sknizkoudozivota.cz/> i facebookovou stránku <https://www.facebook.com/sknizkoudozivota/>, kde se o projektu dozvíte vše, co potřebujete.

Bude vás zajímat, že...

...do soutěže **Městská knihovna roku 2023**, kterou již 14. rokem vyhlašuje SKIP ČR, se v Jiho-moravském kraji přihlásily čtyři knihovny: Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, Městská knihovna Břeclav, Městská knihovna Hodonín a Městská knihovna Kyjov. Do celostátního kola **postoupila Městská knihovna Kyjov**, která se zejména v posledních letech proměňuje jak po stránce modernizace interiéru, tak nabídkou služeb a rozmanitých aktivit pro všechny generace.

Studovna-čítárna Městské knihovny Kyjov jako inovativní prostor pro všechny generace

Michaela Moudrá, Martina Hradilová

reditelka@knihovna-kyjov.cz, propagace@knihovna-kyjov.cz

Budova Městské knihovny Kyjov byla zaměstnancům předána do užívání v květnu 1988 a slavnostně otevřena 2. 9. 1988. V průběhu let se měnily potřeby zaměstnanců i uživatelů a tak došlo k několika úpravám. Vybudoval se přednáškový sál v suterénu, vyřešilo se odhlučnění oddělení pro děti a mládež, pořídily se nové výpůjční pulty a nové regály. V roce 2018 došlo v rámci projektu, zpracovaného městem, ke kompletní rekonstrukci budovy, jejímž účelem bylo především zajistit bezbariérovost a zateplení, výměnu oken a vybudování komunitního centra ve 3. n. p. pro potřeby nevidomých a slabozrakých. Ve vnitřních prostorech knihovny se modernizovalo sociální zázemí a vyměnila

podlahová krytina. Po všech těchto úpravách se knihovna prosvětliila, získala modernější kabát. Jediný prostor, který se v podstatě za více než třicet let nezměnil, byla čítárna – studovna.

Do oddělení se v průběhu let umístily nové stoly a židle pro přednáškové účely, ale zůstal původní výpůjční pult, stejně jako nepřilíší hezky vyhlížející boxy pro uživatele veřejného internetu a staré regály, které nebyly přímo určeny pro skladování periodik. Chyběl také vhodný prostor pro ukládání audioknih, jejichž půjčování v poslední době zaznamenalo značný rozmach. Funkčnost čítárny byla v uplynulých letech snížena nejenom menším počtem výpůjček či využíváním veřejného internetu, ale

Studovna-čítárna Městské knihovny Kyjov, foto: Archiv Ateliér 100D

i větší dostupností ostatních médií a menším zájmem o denní tisk.

Vzhledem k tomu, že město již investovalo nemalý finanční obnos do rozsáhlé rekonstrukce budovy, nezbývalo, než se snažit o modernizaci prostoru ve vlastní režii, což bývá tím nejtěžším úkolem. Běžný finanční rozpočet městské knihovny na tento úkol nestačil, tak jsme navázali v roce 2020 spolupráci s místí MAS (Místní akční skupina) Kyjovské Slovácko v pohybu. Ujala se nás ředitelka Bc. Hana Horňáková a doporučila žádat o dotaci ze SZIF (Státní zemědělský intervenční fond). Náš záměr z pohledu knihovny byl jasný. Když už rekonstrukce, tak komplexní renovace a především modernizace celého prostoru tak, aby bylo vybudováno místo, které bude atraktivní pro všechny generace. Aby byl vytvořen důstojný prostor využitelný ke klasickým výpůjčním službám v klidovém režimu a současně aby vznikla aktivní odpolední zóna pro studenty, pracující či seniory. Prostorové dispozice byly zcela jasné. Oddělení čítárny je umístěno v samostatné místnosti, do níž je vstup hned z hlavního vestibulu. Místem jsme tedy byli limitováni.

Neměli jsme zásadní požadavky, co se týká modernizace a případných speciálních prvků, pouze jsme chtěli modernizovat vybavení pro chod knihovny. Jednalo se hlavně o výpůjční pult, místa pro uživatele veřejného internetu, regál pro ukládání a vystavení periodik a prostory pro ukládání již zmíněných audioknih. Zároveň jsme chtěli docílit vizuálně odděleného prostoru, aby uživatelé neměli dojem, že se vzájemně ruší a aby pro mládež vzniklo místo, které bude vhodné nejenom pro studium, ale také k relaxaci. Chtěli jsme uživatelům dopřát větší komfort a pohodlí zakomponováním samoobslužného minibusu, kde budou mít možnost uvařit si kávu či čaj nebo nabídnout něco malého k zakousnutí. Vše na bázi dobrovolných příspěvků.

Na zpracování projektu *Multifunkční prostory studovny – čítárny* se za knihovnu

podílela ředitelka knihovny Mgr. Michaela Moudrá společně se zástupkyní ředitelky Mgr. Zuzanou Škoríkovou. Podobu prostoru navrhla Ing. Lenka Vlachová z kyjovského ateliéru 100D, projekt byl podán přes MASK (Místní akční skupina) Kyjovské Slovácko v pohybu a o samotnou realizaci se postarala firma Godiya Group s. r. o. Získaná dotace byla ve výši 881.600.000 Kč, z toho 705.280.000 Kč byla celková částka přiznané dotace, zbytek knihovna doplatila ze svého rozpočtu.

Samotná realizace se nám zpozdlila z důvodu covidové pandemie a nevyhnuły se nám ani jiné problémy jako například rapidní nárůst cen materiálu. Nakonec se nám podařilo celý projekt kompletně realizovat a letos v březnu uvést nový prostor slavnostně do provozu. Čítárna – studovna, která je v plném provozu od 1. 3. 2023, funguje ve dvou režimech. V dopoledním režimu KLIDOVÉ ZÓNY a v odpoledním režimu AKTIV ZÓNY, kde je vedle běžných uživatelských možností také čas na zábavu nebo setkání pro studijní či zájmové aktivity. Už nyní se daří alespoň mírně naplnit naše vize ve smyslu zvýšení návštěvnosti. Čítárnu více navštěvují studenti a nápomocné jsou nám i místní školy, které začaly hojně využívat možnost promítání dokumentárních filmů v rámci projektu PRO-MÍTEJ I TY!, do kterého jsme jako knihovna zapojeni.

Od září bychom sem rádi přesunuli fungování Virtuální univerzity třetího věku a obnovili PC kurzy pro seniory. Ty jsme pořádali pravidelně ještě před obdobím pandemie a tímto pak byly přerušeny. Nyní bychom je veřejnosti zase rádi nabídli. V zářijovém termínu zde také plánujeme uspořádat pravidelnou akci Noc literatury. Postupně připravujeme další generační aktivity, které by měly být hlavní náplní činnosti v tomto oddělení. Chceme ukázat veřejnosti, že máme stále co nabídnout.

Naším přáním je jednoznačně návrat uživatelů do knihovny a plnohodnotné využívání nového prostoru všemi generacemi tak, aby se stal živým a zábavným.

Kroměřížská litera slaví 30 let

Kamila Zikmundová
zikmundova@knihk.cz

Kroměřížská litera je název tradiční literární soutěže pořádané dětským oddělením Knihovny Kroměřížska pro děti do 15 let. Ve školním roce 2022/2023 se tak jedná již o jubilejní 30. ročník.

Tuto soutěž, která podporuje všechny mladé a nadšené tvůrce v oblasti poezie, prózy i komiksu, založila v roce 1992 paní Svatava Mášová – regionální knihovnice a básnířka, která se po celých 30 let podílí na hodnocení soutěžních prací. Její dlouhodobá zkušenost s vlastní autorskou tvorbou je velkým přínosem nejen pro soutěž samotnou, ale především pro samotné soutěžící, kterým je schopná a ochotná dát zpětnou vazbu k jejich tvorbě.

Literární soutěž pořádá oddělení pro děti a mládež Knihovny Kroměřížska ve spolupráci s Klubem dětských knihoven Zlínského kraje, do něž patří i Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, Masarykova veřejná knihovna ve Vsetíně a Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti. Klub byl založen v roce 2007 a jeho cílem je podpora čtenářství, zájmu o dětskou literaturu a volnočasových aktivit pro děti a mládež, jakož i setkávání a spolupráce knihovníků v rámci Zlínského kraje.

Letošní téma literární soutěže bylo **Dobré zprávy** a zaujalo hned 105 školáků ze 14 základních škol okresu Kroměříž. Ti soutěžili v kategoriích – poezie, próza a komiks, přičemž první dvě kategorie byly dále rozděleny podle tříd. Ve zvláštní kategorii pak byly ještě hodnoceny práce žáků ze speciálních škol.

Pětičlenná porota, která se skládala z výše jmenované paní Svatavy Mášové, Terezy Kovaříkové (regionální tvůrkyně) a knihovnic z oddělení pro děti a mládež Lucie Čevelové, Kateřiny Slámové a Kamily Zikmundové, tak neměla jednoduchou práci. Bylo potřeba vybrat pouze 30 nejlepších, kteří si ve čtvrtek 20. dubna 2023 v konferenčním sále Knihovny

Kroměřížska převzali dárky a diplomy od svých knihovnic. Na odměnách pro malé spisovatele a spisovatelky se podílelo též Infocentrum Evropy Direct, které již od roku 2013 sídlí v prostorách knihovny.

Pro vítěze prvního místa byl také odměnou kreativní workshop s výtvarnicí a scénografkou Terezou Černožorskou. Děti si po skončení slavnostního vyhlášení za pomoci lektorky Terezy vyráběly vlastní zážitkové deníky. Desky deníků byly tvořeny formou mramorování papíru olejovými barvami a jednotlivé listy byly ručně sešívány. Pro děti to byla zajímavá zkušenost, po které si domů odnesly vlastnoručně vyráběný deník, do kterého si mohou zapisovat své zážitky nebo třeba i své literární pokusy.

Všechny vítězné práce postupují do krajského kola Zlínského kraje, které se letos uskutečnilo 31. května v Uherském Hradišti, kde se část z nich vždy umístila na předních místech.

Knihovna má radost, že po celých 30 let soutěž neztratila na oblíbenosti mezi dětmi a jejich pedagogy. V době pandemie se počet prací sice výrazně snížil, přesto se do soutěže zapojilo několik desítek žáků. Vzhledem k tomu, že nebylo možno pořádat společné setkání k předávání ocenění, snažily jsme se udržet pozornost a zájem dětí prostřednictvím video pozdravů. Ani o ceny děti nakonec nepřišly. Nyní se počet zapojených dětí do soutěže stále zvyšuje a již jsme na číslech, na která jsme byli zvyklí před pandemií.

Už teď se těšíme na další ročník, jehož vyhlášení nás čeká v Týdnu knihoven v říjnu 2023 a samy jsme zvědavé, jaké téma pro 31. ročník Kroměřížské litery bude zvoleno.

Elektronické služby knihoven VII.

Michal Škop

Michal.Skop@mzk.cz

Ve dnech 16. a 17. května 2023 se uskutečnil již sedmý ročník bienální konference Elektronické služby knihoven, kterou pořádá Knihovna Františka Bartoše, tentokrát ve spolupráci s Univerzitou Tomáše Bati. Zatímco poslední ročník byl realizován online na platformě Skype, tentokrát se účastníci mohli potkat fyzicky v prostorách Univerzitního centra. Kapacita konference byla naplněna a přestávky mezi jednotlivými bloky tak opět mohly nabídnout vítanou příležitost k setkávání knihovníků z celé republiky. Stejně jako před dvěma lety¹ se zde pokusím stručně popsat, co ve Zlíně zaznělo a zaměřím se při tom zejména na příspěvky, které podle mě byly nejinspirativnější. Prezentace jsou již dostupné na webu Knihovny Františka Bartoše² a časem by měl být zveřejněn také videozáznam – ten zvláště v případě jednoho příspěvku bude určitě stát za zhlédnutí, ale o tom až za chvíli.

Tematicky lze jednotlivé příspěvky roztřídit zhruba takto: digitalizace a digitální knihovny, umělá inteligence, automatizované knihovní systémy a e-knihy a audioknihy. Konferenci zahájil nestor českého knihovnictví **Vít Richter**. V příspěvku věnovaném *Dílům nedostupným na trhu* představil několik novinek (např. chystané předávání záznamů do Evropské databáze pro duševní vlastnictví EUIPO, plánované ostré spuštění společné České digitální knihovny), uvedl zajímavé statistické údaje a opět upozornil na nevyužitý potenciál této služby a na možnosti její integrace do online katalogů knihoven. V přípravě je nyní licence na období 2024–2028 a všichni si jistě přejeme, aby i v době vládních škrtů dopadla tato jednání úspěšně.

Ján Kováčik ze Slovenské národní knižnice účastníky seznámil se stavem masové digitalizace na Slovensku. Hovořil zde o nové digitální knihovně *DIKDA*³, která umožňuje registraci zdarma všem občanům Evropské unie. Naši sousedé již své záznamy do EUIPO zasílají. Dozvěděli jsme se také o pokusu o zpřístupnění plného obsahu v rámci individuálního předplatného, který se však neujal. Jak je možné zdigitalizovaný obsah využít např. při výuce

popsala **Pavína Mazáčová**. Projekt Kabinetu informačních služeb a knihovnictví na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně nese název *Humanitní vědy dokořán*⁴ a je opravdu velmi inspirativní. Vytváření digitálních vzdělávacích objektů s pomocí moderních interaktivních výukových metod představuje pro knihovny způsob, jak pracovat s digitalizovanou kulturní pamětí a současně nabídnout novou atraktivní službu. *Humanitní vědy dokořán* obsahují 16 otevřených digitálních vzdělávacích zdrojů zaměřených např. na témata dezinformací, života ve vzpomínkách, historických událostí, literatury či filozofie a určitě doporučuji, abyste si tyto interaktivní digitální příběhy vyzkoušeli sami projít.

Za tahák konference lze považovat jméno **Petra Koubského**, který se ve svých článkách často zabývá umělou inteligencí a jejím vlivem na společnost a její další vývoj. Ve Zlíně téma AI zasadil do širšího, historického kontextu a srozumitelně vysvětlil, na jakém principu fungují velké jazykové modely, nad jejichž výstupy nám často jde hlava kolem. Popsal jejich silné a slabé stránky a zaměřil se i na to, co nás čeká v neďaleké budoucnosti – jedním z důsledků bude redefinice tvůrčí práce a hledání způsobů, jak tento nezvratný vývoj využít ve svůj prospěch.

1 <https://duha.mzk.cz/clanky/sesty-rocnik-konference-elektronicke-sluzby-knihoven>

2 <https://www.kfbz.cz/elektronicke-sluzby-knihoven-vii>

3 <https://dikda.eu>

4 <https://kisk.phil.muni.cz/digikult>

Jako potencionálně nejohroženější profese jmenoval např. operátory call center, úředníky, právníky, učitele či vědecké pracovníky. Pokud vaše práce není příliš tvořivá a většinou ji vykonáváte u počítače, obavy jsou bohužel namístě. Kromě možných dopadů na trh práce zmínil i další oblasti, kde může využívání AI přinést problémy: věcná správnost podávaných informací, generování nesmyslů a fake news či možná porušení autorských práv.

Společný příspěvek **Jany Linhartové, Martina Jecha a Martina Krčála** se nejdříve věnoval tomu, jak se snaží zaujmout studenty SŠ v Moravské zemské knihovně (mj. únikovou hrou), zmíněny byly aktivity portálu Knihovny.cz. Druhá část byla věnována novému projektu *Databáze učebních pomůcek*⁵, který si klade za cíl přehledně prezentovat nabídku pomůcek určených pro uživatele se specifickými vzdělávacími potřebami z fondu Knihovny Ústeckého kraje a dalších partnerů.

Skutečným highlightem konference, který neměl daleko k standupovému vystoupení, byl příspěvek **Antonína Pokorného**, ve kterém se zaměřil na možné způsoby využití umělé inteligence v procesech akvizice. Prezentace byla doplněna praktickými ukázkami využití služby ChatGPT. Jednalo se např. o tabulkové zpracování dodaného seznamu knih, doplnění chybějících údajů či rozřídování. Pozdvižení v sálu vyvolal výsledek příkazu k vytvoření MARCOvého záznamu. Autor příspěvku pak dále popsal, jaké výsledky mohou přinést různé postoje k AI. Na závěr uvedl další možné oblasti využití AI v knihovnách obecně: analýza využití fondu, zjišťování uživatelských potřeb, rozdělování rozpočtu, zjednodušení administrativy či využití AI jako odborného konzultanta. V popisu příspěvku nemohu zachytit přidanou hodnotu příspěvku, kterou byl autorův originální humor, a již se opravdu nemohu dočkat, až bude dostupný záznam tohoto vystoupení.

Lenka Maixnerová hovořila o centralizovaných službách poskytovaných Národní

knihovnou v Praze a potřebě jejich modernizace. Jedná se např. Českou národní agenturu ISBN a ISMN, Souborný katalog, Správu národních autorit či službu Ptejte se knihovny. Zmíněna byla role Národní knihovny v knižním ekosystému a popsán byl také stav přípravných prací na Registru českých knih.

Následující příspěvky byly věnovány automatizovaným knihovním systémům. Nejdříve byl popsán systém *FOLIO*, následoval popis zkušeností se zaváděním systému Koha v knihovně Univerzity Tomáše Bati. Uveden zde byl také projekt *CARDS (Czech Academic Research and Discovery Services)*. Projekt se týká primárně akademických a ústavních knihoven a dalších institucí se statutem výzkumné organizace. Jednou z jeho klíčových aktivit je *Platforma nové generace (PNG)*, tedy obměna zastarávajícího knihovního systému (Aleph). Kromě výběru nového systému zde ale bude usilováno o širší změnu paradigmatu v práci knihoven směrem k větší spolupráci, centralizaci a integraci (datová a metodická integrace, integrace aplikací, procesů a služeb, uživatelských rozhraní atd.). Cílem by mělo být také efektivnější využívání drahých elektronických informačních zdrojů.

Neméně zajímavé bylo představení nové nabídky výpůjček audioknih v Jihočeské knihovně v Českých Budějovicích. **Zuzana Hájková** popsala vyjednávání s dodavatelem služby (s Palmknihami se nakonec domluvili na ceně 49 Kč za jednu výpůjčku), jakým způsobem novou službu propagují, i to, jak je využívána čtenáři. Audioknihy jsou na vzestupu a tímto příspěvkem nepochybně inspirovala kolegy z dalších knihoven.

Poslední blok konference tradičně tvořily *Bleskovky*, z nichž bych upozornil na příspěvek věnovaný e-knihám v Knihovně Jiřího Mahena, kde se letos jako první rozhodli přistoupit k spoluúčasti čtenářů na platbě za e-výpůjčky (20 Kč za jednu e-knihu). Důvodem k tomuto kroku byla především skutečnost, že náklady na e-výpůjčky přesáhly v roce 2022 v KJM 620 tis. Kč. Zatím to dle statistik vypadá, že

5 <https://www.databazepomucek.cz>

toto rozhodnutí nemá za následek výraznější úbytek zájmu o službu. Můžeme zde v podstatě hovořit o regulačním poplatku: 20 Kč je nízká částka a zároveň se dá očekávat, že čtenáře donutí se trochu víc zamyslet, jestli si daný titul skutečně chce vypůjčit.

Závěrem se sluší říct, že konference byla opět organizačně skvěle zvládnutá a nemůžu zde ani nezmínit vynikající výklad Zdeňka Urbanovského, který nás provedl unikátním památkovním Tomáše Bati. Děkujeme a těšíme se na další ročník!

Konference Bibliosféry 2023

Jan Lidmila

jan.lidmila@mzk.cz

Centrum vědecko-technických informací SR (CVTI) uspořádalo v termínu 23. a 24. května 2023 v Bratislavě dvoudenní konferenci s názvem Bibliosféry. První den věnovaný přednáškám se odehrával na půdě CVTI, prakticky pojatý program druhého dne zavedl účastníky do dvou Fablabů. Následující řádky jsou věnovány ohlédnutí za přednáškovou částí konference.

Centrum vědecko-technických informací SR zastřešuje volné sdružení knihoven s názvem

Knižnice pre Slovensko, jehož cílem je využití knihoven pro získání informací, podporu celoživotního vzdělávání, rozvoj digitální gramotnosti a inovací spojených s průmyslem 4.0. Bibliosféry jsou platformou, na které se mohou (nejen) partnerské veřejné knihovny sdružené v konsorciu setkat a hodnotit jednotlivé aktivity spolupráce i prezentovat zajímavá témata věnovaná výzvám současné digitální éry. Hlavním tématem konference byly SmartLaby – kreativní dílny vhodné pro veřejné knihovny, které neobsahují jen digitální či tradiční výrobní technologie, ale kde se realizují vzdělávací akce zaměřené na základy programování, 3D modelování, podporu kreativity či manuální zručnosti.

V úvodním příspěvku představil *Dávid Baranko* (CVTI) aktivity konsorcia Knižnice pre Slovensko, ve kterém je aktuálně sdruženo 41 veřejných

knihoven z celého Slovenska. Tyto aktivity jsou pro zapojené knihovny bezplatné a patří mezi ně:

- celoživotní vzdělávání knihovníků (e-zdroje, expertní vyhledávání, mediální vzdělávání, PC gramotnost, průmysl 4.0 atd.),
- podpora kreativních dílen, aktivní pomoc s projektovými výzvami,
- školení v knihovnách – zaškolování lektorů, pomoc s programem,
- materiální podpora – půjčování technologií do knihoven,
- možnost výroby propagačních materiálů pro knihovny za výrobní ceny,
- příprava materiálů pro kreativní dílny,
- digitalizace fondů knihoven konsorcia,
- navázání mezinárodní spolupráce.

V loňském roce se knihovny konsorcia s podporou CVTI aktivně zapojily do různých grantových

Dávid Baranko - CVTI SR, foto: CVTI SR

výzev. Řada knihoven byla úspěšných a získala finanční prostředky na nákup techniky, která umožňuje poskytovat nové inovativní služby a podporovat digitální gramotnost, kreativitu i dovednosti související s průmyslem 4.0.

Následovalo vystoupení *Tomáše Fialy* (CVTI) popisující trendy v provozování kreativních dílen ve vybraných knihovnách USA. Knihovny se ocitají ve víru společenských změn a musí na ně reagovat. Společenské faktory vyvolávající proměny v knihovnách podle něj jsou:

- sdílená ekonomika (sdílení a půjčování věcí, rozvoj manuální zručnosti),
- občanská věda (zapojení obyčejných lidí do vědy a výzkumu),
- elektronizace života (profesní sféra i soukromí),
- dezinformace a demokracie (poptávka po informacích)
- energetická krize, inflace,
- umělá inteligence (příležitost nahradit některé procesy, např. katalogizaci),
- rozšířená realita (využitelná ve vzdělávání, např. virtuální realita),

- sdílený život (služby, fond, akce v knihovnách),
- robotika (knihovny mohou vzdělávat a rekvalifikovat veřejnost),
- smart technologie (lidé si v knihovně mohou vyrobit věci, které chtějí),
- kybernetická bezpečnost,
- otevřená data (optimalizace procesů na základě dat, ekonomická a ekologická řešení).

Knihovny tvoří součást občanské vybavenosti. Velký potenciál mají v možnosti budování smart labů – otevřených prostor pro každého s možností zážitkového vzdělávání. Toto tvrzení dokládá na příkladu makerspace University Community Library v San Diegu.

Eva Kalužáková (CVTI) se po té věnovala umělé inteligenci a rozvoji digitální gramotnosti i manuálních dovedností ve smart labech slovenských knihoven. Ve své práci se inspiruje finským školstvím, kde se děti už pěti let vzdělávají i v manuální oblasti. Podle současných

Matúš Novotný - Hornozemplínská knižnica vo Vranove nad Topľou, foto: CVTI SR

odhadů nebudou dnešní děti za 15 let potřebovat 50 % toho, co se dnes ve škole učí. Rozhodující budou stále více tyto klíčové dovednosti: kreativita, kritické myšlení, schopnost adaptace, flexibilita a znalost umělé inteligence. Návštěvníci knihoven podle ní nechtějí jen poslouchat přednášky, ale chtějí být sami aktivní. Kreativní dílny v knihovnách jim k tomu mohou dát příležitost a kombinovat digitální technologie s manuální zručností. Současně mohou přivést návštěvníky také k využívání tradičních informačních služeb.

Velký prostor dostaly prezentace vybraných knihoven a jejich aktivit v oblasti kreativních dílen. Postupně se představila:

- Krajská knihovna Ludvíta Štúra vo Zvolene (*Lenka Malovcová*),
- Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči (*Norbert Végh*),
- Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre (*Ingrid Meňky*),
- Hornozemplínská knižnica vo Vranove nad Topľou (*Matúš Novotný*),
- Knihovna Ústeckého kraje (*Robin Szaffner, Štěpán Tóth*),
- Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove (*Radomír Kizek*).

Knihovny nabízejí otevřeně dílny s volným přístupem pro každého zájemce. Podporují mezigenerační výměnu poznatků, organizují i akce určené pro učitele s možnostmi využití techniky ve výuce. Výsledkem bývá zvýšený počet uživatelů a návštěvníků knihovny (teenagerů i otců).

Tento blok zakončila Dominika Tóthová přehledem zajímavých výrobních technologií, které jsou využitelné ve veřejných knihovnách.

Závěrečný příspěvek přednesl *Dávid Baranko*. Zamyslel se v něm nad využitím videoher ve vzdělávání a v činnosti knihoven. Videohry, počítačové hry či konzolové hry jsou ve společnosti opředeny řadou mýtů – podporují násilí, agresivitu, vytváří závislost, mají negativní vliv na morální hodnoty i studijní výsledky. Na druhou stranu však přináší i pozitiva – podporují kognitivní a motorické schopnosti, rozhodování, umožňují aktivní odpočinek, sociální interakce, rozvíjí kreativitu a fantazii. Ať už upřednostňujeme kterýkoli z těchto pohledů, statistiky ukazují, že stále dochází k nárůstu hráčů. Hry mají stále více propracovanou vizuální stránku, příběhy, postavy i hudbu. Autor provedl mezi vysokoškolskými studenty výzkum, z něhož vyplynulo, že 80 % hráčů videohra motivovala ke čtení knihy. Těto skutečnosti by mohly knihovny využít. Videohra se může stát zdrojem informací (edukační hry) i lákadlem do knihovny. Ve fondu může mít literaturu na motivy videoher, herní koutky či virtuální realitu. Do nabídky akcí lze zařadit setkávání hráčů, herní kluby nebo workshopy. Samostatnou kapitolou by pak byla gamifikace v knihovně. Jedná se o zavádění herních prvků do neherního kontextu – např. bodování, soutěže, odměny, výzvy. Výsledkem je zvýšení zájmu uživatelů a motivace k využití nabízených služeb.

Bude vás zajímat, že...

...ocenění **MARK (Mladá/ý//Atraktivní/Rozumná/ý//Kolegyně/Kolega)**, které již 14. rokem udělí **SKIP ČR** při vyhlášení **Knihovny roku**, bylo letos poprvé vyhlášeno na krajské úrovni. Z 28 nominací jsou čtyři z Jihomoravského kraje: Martina Hradilová z Městské knihovny Kyjov, Roman Pospíšil z KJM, pobočky Brno-Bohunice, Mgr. Eliška Urbanová z Místní knihovny Litobratřice na Znojemsku a Mgr. Jana Zeithammerová z Městské knihovny Břeclav. Do celostátního kola může za každý kraj postoupit pouze jedna nominace. Všem nominovaným přejeme hodně úspěchů.

Mosty ke knihám podporují dětské čtenářství

Michaela Navrátilová

Michaela.Navratilova@mzk.cz

4 města, 4 lektorky, množství dětských knížek a námětů jak s nimi pracovat, co doporučit, různé úhly pohledu na čtenářství. Seminář určený pro knihovníky, učitele, rodiče, prostě pro všechny, kteří chtějí budovat čtenářské mosty mezi dětmi a knihami, kterým záleží na dětském čtenáři a jeho radosti ze čtení.

Seminář byl rozdělen na dvě části. První blok probíhal pod vedením Mariky Zadembské (pracuje v Knihovně Třinec, založila čtenářský festival ČteFesT, stojí za mobilní aplikací na doporučování dětských knih Čtenářský metr) a Petry Žallmanové Schwarzové (recenzuje dětskou literaturu, na sociálních sítích vystupuje jako Opičí matka a je manažerkou a poradkyní ve věcech kočičí etologie). Dopoledne lektorky cílily na nejmenší čtenáře. Děti se stávají čtenáři ještě před tím, než se naučí číst. Ale jak s takovými dětmi nečtenáři číst, jak s nimi mluvit o knihách, jaké knihy vybírat? Lektorky doporučují:

- Kniha jako běžná součást každodenního dětského života. Nenápadně povalující se a námi vybraná kniha v dětském pokojíčku určitě zaujme malé čtenáře. A co na tom, když si z knihy dělá nájezd do tunelu a nebo ji prodává ve svém obchodě? Prostě dovolme, slovy lektorek, svému neorganizovanému já, aby knihy byly vidět, aby se staly součástí dětského světa.
- Čtení jako radost. My si ji můžeme udělat správným výběrem knihy a následně si užívat společný čtenářský zážitek s dětmi. Mějme na paměti, že dobrá, kvalitní knížka nemá čtenářský strop, lze ji číst v kterémkoliv věku.

- Čtení jako svobodná volba. Může se stát, že dětský výběr nebude odpovídat našim představám a děti si vyberou Disneyovku a nebo Poseroutku. Neodsuzujeme jejich výběr a rozhodně se nebojme Poseroutky, říká Anežka Kuzmičová (získala cenu Neuron 2022 pro nadějně vědce v oboru společenské vědy). Anežka Kuzmičová provádí zajímavý výzkum z oblasti čtenářské gramotnosti. Zjistila, jak čtená může vylepšovat naše životy, a říká: „Slova dokážou v člověku nastartovat velké věci. Snažím se zkoumat, čím vším je ovlivněn náš čtenářský prožitek, co pozitivního se v nás přitom děje a jak tomu jít naproti.“
- Předčítejme. Předčítejme malým dětem, ale i starším a předčítejme klidně až do dospělosti. Předčítáním trénujeme pozornost. Jiří Trávníček (literární teoretik) k tomu říká: „*Předčítat je zásadní, nepředčítat je fatální*“. Další pohled na předčítání je od Tibora Hujdiče (slovenský propagátor čtení): „*Cestu ke čtení neotvírají knihy, ale lidé.*“ a dále „*Dobří čtenáři vyrůstají na klínech svých rodičů*“.

Závěr dopoledního bloku byl věnován začínajícím čtenářům. Zmíněna byla první čtenářská krize, která nastává už v 1. třídě. Nesprávné

Účastníci akce *Mosty ke knihám*

naučení se písmenek, pomalé tempo čtení, zaostávání při četbě, to jsou příčiny čtenářské krize. Budujme s dětmi čtenářské sebevědomí vhodnými knihami, snadnými pro čtení. Předkládejte dětem knihy, kde je málo textu a hodně ilustrací. Z první přečtené knihy začínajícího čtenáře udělejme událost. Dříve často doporučovaná edice První čtení není pro začínající čtenáře nejvhodnější.

Odpolední blok vedla Veronika Pesslerová (lektorka, bývalá ředitelka Krajské knihovny Vysočina v Havlíčkově Brodě, autorka blogu Pesleři) a Zuzana Streichsbierová (provozuje výběrové dětské knihkupectví Dlouhá punčocha). Lektorky se zaměřily na čtenáře 2. stupně základní školy. Zde bych zmínila několik důležitých bodů:

- Starší děti/čtenáři potřebují naši podporu např. doporučením četby, budme průvodci při výběru jejich knih.
- Čtení je pro děti velmi namáhavá činnost, a to až do 12 let a vyžaduje hodně trpělivosti.

- Druhá čtenářská krize nastává v pubertálním věku. Děti ztrácejí zájem o čtení, částečně i vlivem fyziologických a psychických změn během dospívání. Dochází k proměnám čtenářských preferencí. Děti v knihách hledají hrdiny, se kterými by se mohly ztotožnit, chtějí číst dobrodružnou, fantasy literaturu a nebo romantické příběhy.
- Ke čtenářské krizi mohou přispívat literární výchovy. Dle Kateřiny Homolové (zabývá se teorií dětského čtenářství) by se vyučující měl zajímat o to, co děti chtějí číst, dětské knihy by si měli učitelé sami číst.
- Desatero čtenáře – lektorky vycházely z knihy Daniela Pennaca Jako román. V knize autor popisuje nezadatelná práva čtenáře.

V další části odpoledního bloku nás lektorky seznámily s Typologií osobností podle MBTI (Myers-Briggs Type Indicator). Jedná

se o osobnostní test pro určení osobnostních typů, který vychází z práce C. G. Junga. Test se zaměřuje se na to, jak lidé vnímají svět, zda informace přijímají prostřednictvím smyslů nebo intuice a podle toho se pak v reálném světě rozhodují. Na základě tohoto rozdělení máme dvě čtenářské kategorie s různými čtenářskými preferencemi.

Smyslový čtenář přijímá informace s přehledem, má rád detaily, rád se obrací do minulosti, velmi dobře si pamatuje faktické údaje. Vyhovují mu encyklopedie, komiksy, prostě kratší texty. Začínající smyslový čtenář zná písmenka, ale nedokáže si je složit do slov. Význam příběhu si skládá až po celém přečtení textu. Shrnutí textu a předvídání konce příběhu není pro smyslového čtenáře jednoduché. Oproti tomu začínající intuitivní čtenář nemá problém si písmenka složit do slov, vnímá informace v globálu, nevšímá si detailů, snaží se nahlédnout za pointu příběhu, kterou je schopen rozvinout. Nevadí mu otevřený konec, domýšlí si slova, věty, příběh, celkově čte nepřesně, shrnutí textu a vymýšlení konce příběhu je pro intuitivního čtenáře snadné. Toto rozdělení chápou jako důležité při přípravě programů pro děti. Detaily z textu jsou vhodné pro smyslové čtenáře a vymýšlení konce příběhů pro intuitivního čtenáře, prostě staré dobré střídání aktivit a úkolů.

V poslední části jsme si předávali zkušenosti z Dílen čtení a třídních knihovniček a školních knihoven. Z této části si odnáším: vrstevnické doporučení knih, svobodu čtení (čtu to, co

chci číst, v čase kdy chci já a tak dlouho, jak se mi chce). Před dílnou čtení je potřeba uspokojit ostatní potřeby čtenáře.

Za mne to byla skvěle strávená sobota, nabitá informacemi, zážitky a setkáními s podobně smýšlejícími, kdy universum všeho byl dětský čtenář a radost ze čtení. Hodnocení účastníků bylo veskrze pozitivní. Byly zmiňovány typy na konkrétní knihy, ukázky dramatizace textu, společné čtení s dětmi, důležitost předčítání, uložení knih v domácích knihovničkách.

Čtenářské desatero v rukou Veroniky Pesslerové

Bude vás zajímat, že...

...novým publikačním počinem Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven je informační skládačka „Veřejná knihovna - srdce obce“. Obsahuje souhrn praktických rad a inspirativních nápadů, jak zrekonstruovat či zmodernizovat prostory knihovny, tak aby reflektovaly potřebu uživatelů i zaměstnanců veřejných knihoven. Poslouží i jako podpůrný materiál při komunikaci s architekty nebo designéry, také při vyjednávání finanční podpory vaší knihovny a jejího dalšího rozvoje. Součástí brožury je také pracovní list „Jak na novou knihovnu“. Brožura je volně ke stažení na webu MCVRK: <https://mcvrk.mzk.cz/ke-stazeni>.

Mediální rozhledna – projekt Městské knihovny Znojmo

Jana Sikorová, Tereza Večeřová
sikorova@knihovnazn.cz, vecerova@knihovnazn.cz

Víte, co je Mediální rozhledna? Že ne? Jedná se o projekt, který realizovala Městská knihovna Znojmo na podporu mediálního vzdělávání. Finančně byl v plné výši podpořen dotací Nadace OSF. O co v něm šlo? Jak jistě všichni víme, mediální vzdělávání je aktuálním tématem v knihovnách a mělo by se stát trvalou a přirozenou součástí jejich vzdělávacích aktivit. Abychom jej ale mohli šířit a vzdělávat naše uživatele, potřebujeme sami o tématu mít přehled a být v něm vzdělaní. V rámci projektu byly domluveny se 3 lektory 4 akce, na nichž mohli naše kolegyně a kolegové z MěK Znojmo a knihoven znojemského regionu nahlédnout „pod pokličku“ ověřování informací, kritického myšlení a komunikačních dovedností. Vybráni byli kvalitní a ověřeni lektori. Získané poznatky mohou kolegyně a kolegové využívat ve své praxi.

Jako první naši knihovnu navštívil 13. února 2023 Jaroslav Valůch, který je vedoucím projektů mediálního vzdělávání ve zpravodajské organizaci Transitions. V součinnosti s Elpidou, která je veřejně prospěšnou společností pomáhající vést seniorům aktivní život, spolupracuje i s knihovnami v projektu

Fakt?. Tématem tohoto setkání byl úvod do mediální gramotnosti „Zdravý selský rozum pro dobu informační“. Na počátečním videu jsme si vysvětlili, proč na nás některé informace působí uvěřitelně, i když nejsou pravdivé. Jednalo se o aprílový žertík televize BBC z roku 1957, který ovšem působil jako dokument. Navíc od seriózní televize.

Vysvětlili jsme si pojmy jako desinformace, misinformace, fakenews. Dozvěděli jsme se, že denně přibývá během 60 sekund miliony informací na různé komunikační platformy. Je tedy čím dál složitější rozlišovat ty, kterým lze věřit a orientovat se v nich. Účastníci měli možnost zjistit, jaké praktiky využívají desinformační weby, aby působily uvěřitelně. A také jak se manipuluje se záznamy dle potřeby a jak odhalit jejich pravdivost. Odpoledne se pak pan Valůch nad rámec projektu věnoval se stejným tématem seniorům.

Schopnost kritického myšlení i čtení textů představuje zvláště v dnešní době velmi důležitou

dovednost, kterou je třeba rozvíjet a neustále na ní pracovat. Právě tímto směrem byl zaměřen kurz, kterým nás ve dnech 28. a 29. března 2023 provedla paní Nina Rutová.

| Nadace OSF

Tyto dny byly díky skvěle připravenému programu paní lektorky plně inspirace, kreativity a nových informací.

Díky svému milému přístupu a příjemnému vystupování dokázala rychle zaujmout naši pozornost a nadchnout nás pro vzdělávání se v oblasti kritického myšlení.

Všechny aktivity se vyznačovaly především interaktivním pojetím. Zapojil se tedy každý účastník a i díky tomuto konceptu se neslo celé školení ve velmi příjemné atmosféře. Jednotlivé činnosti byly velmi různorodé a podporovaly myšlení různými metodami a způsoby.

Praktická byla pro všechny knihovníky značná variabilita jednotlivých aktivit.

Práci s textem jsme si vyzkoušeli např. na pohádce o zvířatech. Nastíněný postup je tak přímo uplatnitelný pro knihovnice dětského oddělení, které jej mohou aplikovat při besedách s dětmi. Knihovna rakouské literatury může použít tuto formu práce (v adekvátně přizpůsobené formě) při besedách se studenty středních škol, kde lze pracovat s texty z odborných knih či s novinovými články. Zaměstnankyně regionálního oddělení

knihovny se zase mohou inspirovat pro práci se žáky různých věkových kategorií a tyto informace šířit dále mezi knihovny regionu. Všichni ocenili systematičnost, se kterou bylo školení vedeno. Zápis aktivit do přehledných tabulek může usnadnit následný výběr jednotlivých činností.

V rámci kurzu jsme se dozvěděli, co přesně znamená kritické čtení a myšlení, naučili jsme se analyzovat čtené texty, umět budovat u sebe i ostatních pozitivní vztah k četbě, číst soustředěně, evokovat myšlení, interpretovat, myslet kreativně, předvídat a porovnávat, třídít informace, reflektovat a vyhodnocovat.

Jak již bylo zmíněno, je v současné době více než nutné umět správně zpracovávat informace a ověřovat si zdroje, ze kterých čerpáme. Velké množství nových poznatků získáváme z četby, ať už novin, časopisů nebo příspěvků na sociálních sítích. Tam všude je potřeba číst uvědoměle, bděle a právě se zapojením kritického myšlení. S pomocí metod nastíněných paní Rutovou se nám to může lépe dařit. Dále je také důležité podporovat zájem o četbu u dětí a mladých lidí. Čtení knih napomáhá nejen ke správnému rozvoji myšlení a k obohacování slovní zásoby, ale představuje také významný prvek pro podporu mentálního a psychického zdraví. Právě aktivity, které nám paní Rutová předala, mohou být v tomto směru velice užitečné.

Rétorika je od nepaměti velmi důležitou a přínosnou disciplínou, kterou je třeba co nejlépe ovládat. Může nám totiž velmi pomoci při jakékoliv komunikaci s druhými lidmi, ať už chceme přednést oficiální projev nebo se jen na něčem domluvit s jinou osobou. „*Správná komunikace je základem všeho,*“ uvedl nás do problematiky řečnického umění pan Radek Petráš při školení 12. dubna 2023. Jak také správně uvedl, člověk může být mistrem v jakékoliv oblasti, ale pokud nedokáže své vědomosti správně předat a nemá komunikační schopnosti, vždy bude něco podstatného chybět. Správná komunikace dokáže vyřešit nejrůznější situace a nepříjemnosti. Možná si ani neuvědomujeme, jak moc záleží na tom, jak sdělení podáváme a jak umíme

kommunikovat v problematických záležitostech. Pan Petráš nám dokázal předat hodně ze sebe a svých životních a kariérních zkušeností. Jeho přístup byl velmi osobní a všechny zaujal svými příběhy týkajícími se správného použití komunikačních dovedností.

Hned na začátku nám pomohl především svými tipy, jak překonat trému ve chvílích, kdy je potřeba vystoupit před větší počet lidí a něco jim sdělit. Tyto techniky jsou pro knihovníky nesmírně užitečné, neboť často provázejí školní exkurze či pořádají besedy, čtení s dětmi, workshopy apod. Velmi brzy šlo na všech účastnících znát, že se jim pod vedením pana Petráše podařilo trému zmírnit, což potvrzovala i jejich zpětná vazba.

Díky tomu, že bylo celé školení vedeno interaktivně, zapojili se všichni účastníci a měli příležitost vyzkoušet si v praxi, jak správně vystupovat a mluvit. Tato praktická část byla užitečná, neboť pan lektor mohl dát následně zpětnou vazbu všem zúčastněným a konkrétně jim poradit, co by bylo dobré zlepšit a na čem je třeba pracovat. Nezapomněl ani na ocenění toho, v čem jsme jako jednotlivci vynikali. Následovalo předání tipů a technik, které sám pan lektor využívá ve své praxi.

Celkově se jednalo o příjemné dopoledne, které bylo nejen přínosné z hlediska nových informací a metod, ale i jako pracovní teambuilding, neboť jsme měli možnost se s kolegy navzájem podpořit a dozvědět se o sobě v rámci výstupů nové poznatky.

Účast na těchto akcích činila téměř 80 návštěvníků z řad knihovnic a knihovníků. Vzděláváním kolegyně a kolegů investujeme do budoucnosti a rozvoje knihoven a k podpoře trávení volného času uživatelů různých věkových kategorií. Jsme schopni pružně reagovat na aktuální problémy a citlivé otázky dnešního světa. Potažmo k prevenci nebezpečí hrozícího nejen v online prostředí. Vzdělaný člověk je schopen čelit hrozbám, šířit osvětu, chránit ohrožené skupiny spoluobčanů i sám sebe. Realizací projektu téma neuzavíráme. Naopak chystáme další návazná školení jak pro lidi z knihoven, tak pro veřejnost.

Jak pokračuje „Knihovna odvedle“ – Česko-německá spolupráce knihoven

Kateřina Janošková
kjanoskova@mvk.cz

Memorandum

V září 2021 na konferenci Knihovny současnosti v Olomouci bylo podepsáno Memorandum o spolupráci mezi českými a německými knihovnami na tříleté období 2022–2024. Za českou stranu jsou zastoupeny všechny čtyři profesní spolky a sdružení českého knihovnictví (Sdružení knihoven ČR, jako nositel projektu, Svaz knihovníků a informačních pracovníků, Asociace knihoven vysokých škol ČR, Asociace muzeí a galerií v ČR). Memorandum za německou stranu podepsalo Bibliothek und Information Deutschland (BID) zastoupené prezidentkou Dr. Sabine Homilius. Od této chvíle se vytvořila otevřená pracovní skupina, složená ze zástupců všech zmíněných spolků i dalších zainteresovaných institucí.

Kongres v Lipsku

Prvním důležitým tématem byla účast českých zástupců a prezentace českého knihovnictví na 8. kongresu německých knihoven v Lipsku ve dnech 31. 5.–2. 6. 2022 s hlavním mottem „Knihovna odvedle“. Českou stopu na kongresu zaznamenala v časopisu Duha (2/2022) místopředsdkyně SKIP Ing. Libuše Nivnická.

Web a rozcestník Knihovna odvedle

Kongres v Lipsku přinesl mnoho zajímavých setkání, nových kontaktů a inspirací, zástupcům německého knihovnictví byly předány informace a materiály. V Lipsku se také začaly rodit další nápady pro nové společné aktivity, témata, setkání. Platformou a rozcestníkem se stal web

<https://www.librarynextdoor.net>. Web „Knihovna odvedle“ představuje české knihovnictví, a to včetně zajímavých projektů, oborových organizací a koncepce Rozvoje knihoven pro příští roky. Důležitou součástí je mapa spolupráce, kde mohou knihovny vyhledávat své potenciální partnery dle jejich preferencí. Stránka i informace jsou průběžně aktualizovány a doplňovány.

Výměnné stáže

Dalším významným počinem na konci roku 2022 byly výměnné stáže. Proběhlo oslovení knihoven ve všech elektronických konferencích a na základě této výzvy se na české straně přihlásilo 6 zájemkyň o stáž, z nichž byly vybrány 2, kterým byla stáž hrazena z grantu (žádost na BII). Jednalo se o Janu Fiedlerovou ze Severočeské vědecké knihovny Ústí nad Labem (s hlavními tématy: nahlédnutí do systému fungování německých knihoven a jejich komunikace se čtenáři, respektive s širokou veřejností a inspirace k tvorbě pro příhraniční komunitu – česko-německé příhraničí) a Martinu Kožíšek Ouřadovou z Knihovny města Plzeň (s hlavními tématy: festival Šumava Litera a Klub tvořivých knihovníků (SKIP), který byl také prezentován na kongresu v Lipsku). Martina Kožíšek Ouřadová se o své zkušenosti ze stáže podělila i na profesním fóru Svět knihy Praha 2023: České a německé knihovny spolupracují.

Stáží v Česku se recipročně zúčastnili stážisté z Německa Lisa Rohwedder and Martin Munke. Při přípravě programu pro tyto dva knihovníky

byly nápomocny knihovny napříč celou republikou. Odborné zaměření Martina směřovalo do akademických a vědeckých knihoven, Lisa projevila mimo jiné zájem o návštěvu veřejné knihovny a zavítala v této souvislosti do knihovny ve Vsetíně, kde jí zajímala především partnerská spolupráce s místními organizacemi a aktivity pro veřejnost. Němečtí stážisté při svých návštěvách dále nevynechali Moravskou zemskou knihovnu v Brně, Severočeskou knihovnu v Ústí nad Labem a Městskou knihovnu v Praze / DOK16. Podrobné informace o stážích jsou dostupné na webu <https://www.librarynextdoor.net/info-cz/>

Odborná setkání a platformy

Od začátku roku 2023 probíhají v rámci česko-německé spolupráce i zajímavé vzdělávací akce. V dubnu se na půdě Goethe-Institutu uskutečnil seminář, pořádaný ve spolupráci se Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR, s názvem Knihovny jako centra vzdělávání. Zkušenosti ze své praxe předala Jana Scheider z Městské knihovny Drážďany ve svém příspěvku „*Knihovna jako místo pro malé i velké programátory a krotitele robotů*“, kde představila knihovnu jako mimoškolní prostor pro vzdělávání a trávení volného času.

O tom, jak se proměňuje prostředí vysokých škol a také způsob výuky a studia, informovala Hana Landová z Knihovny ČZU & Asociace knihoven vysokých škol ČR s prezentací „*Vysokoškolské knihovny a blended learning: vzdělávání, služby, informační zdroje!*“. Na semináři byla také představena Malá technická univerzita, která zajišťuje technické vzdělávání pro děti i pro pedagogy. Prezentace a videozáznam v češtině i v němčině z této přednášky je dostupný na webu <https://www.skipcr.cz/knihovnicke-akce/knihovny-jako-centra-vzdelavani>.

České a německé spolupráci byla věnována i profesní platforma na Světě knihy. Ve čtvrtek 11. května se při debatě moderované Martinou Košanovou sešli zástupci českých knihoven. Setkání mělo podtitul „*Země, které spolu sousedí, které sdílejí hranice i historii, které sdílejí zájem o rozvoj knihovnictví*“. Představíme vám několik

projektů, které tento zájem „o věci společné“ představily v poutavé literární expedice za hranice a zpřetřhané nitě historie i regionu navazují zpátky díky kulturnímu sblížení. Svou činnost představili: Ivo Kareš z JVK České Budějovice (představil projekt Kohoutí kříž, čítanku německojazyčné literatury ze Šumavy od středověku po současnost), Hana Mrázová z Knihovny Prachatic ve spolupráci se spisovatelem Ondřejem Fibichem a Kreisbibliothek Freyung (vytvořili unikátní projekt, na webových stránkách Dědictví Šumavy je postupně zpřístupňováno v pěti etapách veškeré písemné zachycení vyprávěných pověstí bývalého prácheňského kraje – Prachaticko, Vimpersko, Vodňansko, Netolicko, Strakonicko, Písecko a zejména Šumavy) a Martina Kožíšek-Ouřadová z Knihovny města Plzně (představila spolupráci a projekt česko-německého partnerství pro roky 2022–25 a také sdílela zkušenosti a zážitky ze stáže v knihovnách na bavorské straně Šumavy).

Nakonec zaznělo pozvání na festival Šumava Litera. Další ročník nás čeká na podzim 2023 a tématem bude historie škol a učitelství na Šumavě. Nominovat je možné česky i německy psaná díla (v loňském roce 52 nominovaných knih v češtině a 13 v němčině). Záznamy z prezentací naleznete na webu Knihovna odvedle <https://www.librarynextdoor.net/news/>.

V termínu od 23. do 26. května 2023 se v německém Hannoveru uskutečnil BiblioCon, kde se české knihovny, spolky a jejich činnost prezentují formou posterů i odborných debat. Podrobnou reportáž z této události ještě přineseme!

Česko-německá spolupráce na konferenci Knihovny současnosti

Na návštěvu kolegů z Německa se těšíme také při konferenci Knihovny současnosti v Olomouci 2023, kdy se potkáme při mnoha příležitostech a předáme si své zkušenosti a inspirace. Sázíme také hodně na naše mladé kolegy, kteří toto setkání svou přítomností zpestří. Všechny informace najdete na webu projektu <https://www.librarynextdoor.net/>.

Nové Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice

Mária Manoušková

maria.manouskova@mzk.cz

V lednu 2023 jsme se dočkali vydání aktualizovaných Metodických pokynů pro meziknihovní služby v České republice.¹ Finální verzi předcházela dotazníkový průzkum Meziknihovní výpůjční služby (MVS) v České republice a služba ZÍSKEJ v roce 2021 a také seminář na téma *Trendy v poskytování meziknihovních služeb, který se konal v Národní knihovně v červnu 2022.*

Nové metodické pokyny jsou úspornější, přehlednější a obsahují v praxi již několik let implementované změny. Jsou to především: zrušení principu okružnosti, zrušení jednotné žádanky a doporučené způsoby komunikace „Objednávky MS je doporučeno zasílat elektronicky, nejlépe prostřednictvím knihovnických portálů, elektronických objednávek souborných katalogů (např. Souborného katalogu ČR), elektronických žádánek dožádaných knihoven nebo e-mailem. Při zasílání objednávek je nutné respektovat podmínky, které určila DK na způsob zasílání“. S tím souvisí zrušení dřívějšího postupování žádánek „Není-li DK schopna požadavek realizovat, informuje o tom ŽK. ŽK poté zašle objednávku do dalších knihoven dle principů zmíněných výše“.

Další významnou změnou je nová metodika v oblasti zpracování požadavků ze zahraničí „Nemůže-li DK s pověřením provádění MMS realizovat požadavek od zahraniční ŽK prostřednictvím svého fondu, je oprávněna žádat jinou českou knihovnu o dodání dokumentu a pro zahraniční ŽK jej zprostředkuje. Pokud tato jiná knihovna také patří ke knihovnám realizujícím MMS, je požadavek předán a následně je realizován v knihovně, které byl předán. Výjimkou jsou požadavky ze specializovaných systémů, které

předání požadavku neumožňují. V případě, že DK zprostředkující výpůjčku MMS vlastní pouze prezenční exemplář, také o ni může požádat jinou českou knihovnu s absenčním exemplářem“.

Novinkami jsou: dvoudenní lhůta na vyřízení požadavku, využívání digitálních knihoven včetně dostupnosti prostřednictvím služby DNNT, která obsahuje plné texty zdigitalizovaných děl nedostupných na trhu, a služba ZÍSKEJ jako možná alternativa pro žádosti zpracované prostřednictvím webových formulářů, e-mailů a uživatelských kont v knihovních systémech. Zdůrazněna je také úloha krajských knihoven, které „Koordinují a vedou spolupráci knihoven v MS v jednotlivých krajích. Nastavují pravidla postupování žádánek v kraji. Tvoří metodické pokyny MS pro knihovny v kraji a školí pracovníky meziknihovních služeb“.

Moravská zemská knihovna každoročně pořádá tutorovaný e-learningový kurz Služby knihoven a jedním z témat jsou také Meziknihovní služby a jejich zdroje. Zpětná vazba tohoto kurzu nás stále utvrzuje v užitečnosti meziknihovních služeb. Za všechny alespoň jednu z letošního běhu: „Službě MVS se v praxi v knihovně příliš nevěnuji, a proto jsem rád, že jsem si osvěžil teoretické poznatky MVS, včetně MMVS. Rozhodně se domnívám, že jde o jednu z nejlepších služeb knihoven. Úkol jsem považoval za středně náročný, zadání velmi srozumitelné k vypracování“.

¹ *Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České Republice: organizace a metodika* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2023 [cit. 10.05.2023]. Dostupné z: <http://text.nkp.cz/sluzby/mvs-metpokyny>

Projekt Česká knihovna rozšiřuje fondy veřejných knihoven

Zdenka Machková

Zdenka.Machkova@mzk.cz

Projekt Česká knihovna podporuje nákup nekomerčních titulů uměleckých děl české literatury, české ilustrované beletrie pro děti a mládež, vědy o literatuře pro veřejné a vybrané vysokoškolské knihovny. Tento projekt podporuje jak profesionální veřejné knihovny, evidované dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, ale rovněž také vydavatele české literatury. V České republice má tento projekt dlouholetou tradici, letos už běží 25. rokem.

Projekt existuje od roku 1999. Cílem projektu, který je finančně zajištěn Ministerstvem kultury ČR, je jednoduchým a ekonomicky efektivním způsobem podpořit vydavatelství, která vydávají zejména původní českou literaturu, a pomoci knihovnám rozšířit jejich knihovní fondy o tyto nekomerční tituly. Do roku 2006 byl projekt realizován Odborem umění a knihoven Ministerstva kultury ČR a Moravskou zemskou knihovnou, Technickým ústředím knihoven, dnes je to oddělení Česká knihovna. V roce 2007 veškeré činnosti související s jeho realizací byly převedeny do Moravské zemské knihovny.

Projekt probíhá ve dvou kolech. První kolo je určeno vydavatelům a druhé knihovnám.

Vydavatelé – Na začátku kalendářního roku, po získání finančních prostředků z Ministerstva kultury ČR vyhledávají z jeho pověření Moravská zemská knihovna na webových stránkách knihovny nový ročník projektu Česká knihovna. Vydavatel prostřednictvím webové aplikace Česká knihovna vyplní formulář „Žádost o zařazení do projektu Česká knihovna“ spolu s „Nabídkou titulů“. Nakladatelé nabízejí za velkoobchodní ceny do projektu knižní produkci vydanou v daném roce projektu a vydanou v roce předešlém. Pro posuzování titulů odbornou komisí je povinností vydavatele ke každému nabízenému titulu poskytnout ukázkou z díla (jedna minimálně dvě kapitoly, 3–5 básní podle rozsahu) nebo ukázkový průřez

rukopisem. Počet titulů přijímaných do projektu Česká knihovna je omezen nikoliv jejich počtem, ale zaměřením a obsahem – původní česká tvorba, díla české umělecké literatury, česká ilustrovaná beletrie pro děti a mládež, vědy o literatuře. Nabídky titulů musí pracovníci oddělení Česká knihovna ověřit a zpracovat, aby mohli připravit podklady pro členy Literární rady. Na zasedání Literární rady vyberou její členové dle stanovených kritérií vhodné tituly do nabídkového seznamu pro knihovny. Do letošního 25. ročníku projektu Česká knihovna se přihlásilo 60 nakladatelství a nabídlo 580 titulů, z toho bylo 8 titulů vyřazeno v předkole pro nesplnění základních podmínek projektu. Z 572 titulů, které splnily podmínky, vybrala Literární rada, poradní orgán Moravské zemské knihovny v Brně, 210 knižních titulů od 40 nakladatelů, z toho 179 titulů s vročením 2022 a 31 s vročením 2023.

Knihovny – Část pro knihovny se rozběhla začátkem května tohoto roku. Termín pro odevzdání žádostí byl pro knihovny 22. května 2023. Knihovny mají každoročně určený finanční limit, za který si mohou knihy objednat v základní řadě, a k tomu mají možnost objednat si určitý počet knih ještě v rezervě. Knihovna, která v letošním roce splnila daná kritéria, si mohla objednat v základní objednávce knihy v celkové hodnotě 4 500,- Kč a v objednávce rezervy 20 libovolných titulů.

Po sumarizaci požadavků knihoven zasílá oddělení Česká knihovna nakladatelům závazné objednávky na jednotlivé tituly. Finanční prostředky na projekt se musí vyčerpat do konce kalendářního roku, proto je povinností vydavatelů dodat knihy do MZK v daném roce.

Po získání knih od vydavatelů oddělení Česká knihovna rozesílá knihovnám zásilky s objednanými knihami a výdejkami/dodacími listy. Knihovny po obdržení publikací zasílají zpět do oddělení ČK kopii dodacího listu s potvrzením o převzetí a s přírůstkovými čísly, pod

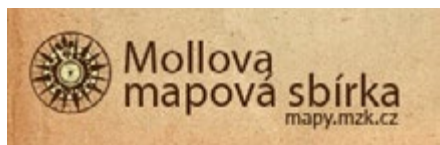
kterými je zapsaly do evidence. Projekt Česká knihovna je zapojenými knihovnami dlouhodobě hodnocena velmi příznivě, což dokazuje trvalý zájem knihoven o zapojení do projektu. Průměrně se do něj každým rokem zapojuje 600 knihoven. Projekt je vnímán jako důležitý zdroj k obohacení knihovnických fondů profesionálních knihoven. Od června tohoto roku bude oddělení Česká knihovna sídlit v budově nového depozitáře Moravské zemské knihovny. Novou budovu najdete na adrese: Bulínova 1, 602 00 Brno.

Příběhy Mollovy sbírky zapsané na seznam světového dědictví UNESCO

Eva Chodějovská
chodejovska@mzk.cz

Moravská zemská knihovna v Brně uchovává mezi svými historickými fondy rozsáhlou sbírku starých map. Jejím základem je tzv. Mollova sbírka čítající více než 12 000 listů, jejichž vznik se datuje do 16., 17. a prvních dvou třetin 18. století. Nashromáždil a utřídil je během svého života v 18. století ve Vídni diplomat Bernard Pavel Moll. Kolekce byla jednou z pozoruhodností Vídně již v době svého vzniku a v naší současnosti se zapsala do dějin českých paměťových institucí a kulturního dědictví obecně hned dvakrát: poprvé krátce po roce 2010, když byla mezi prvními mapovými fondy v České republice zdigitalizována, a navíc tehdy jedinečným a originálním způsobem, za použití řady nástrojů vyvinutých v Moravské zemské knihovně a posléze aplikovaných i jinde ve světě, zpřístupněna na internetu; podruhé 18. května 2023, když byla prohlášena součástí světového kulturního dědictví UNESCO a zapsána do programu Paměť světa.

Vyprávět dějiny i současnost tzv. Mollovy mapové sbírky je možné jako sérii příběhů. První z nich bude pojednávat o osobě tvůrce a vlastníka sbírky, druhý o jejích osudech po zakladatelově smrti a třetí o jejím zpřístupnění široké veřejnosti.

Bernard Pavel Moll: život diplomata, sběratele a učenice

Profese diplomata zavedla Bernarda Pavla Molla, syna luteránského pastora narozeného 29. května 1697 ve vesnici Vestenberg ve Francích, do Vídně. Zde se usadil a po sňatku s dcerou svého kolegy – diplomata Marií Christinou von Praun v roce 1739 založil rodinu. Téhož roku byl také povýšen do šlechtického stavu a díky své manželce spřízněné s rodinou císařovny

získal přístup do nejvyšších společenských kruhů.

Moll pocházel z rodiny diplomatů, úředníků, vědců a umělců a sám se také začal věnovat intelektuálním zálibám, zejména sběratelství. Nejpozději od počátku čtyřicátých let 17. století začal ve svém domě shromažďovat knihovnu, sbírku přírodnin a budovat sbírku map. Zatímco o prvních dvou kolekcích nemáme žádné podrobněji informace, o sbírce map jsme informováni velmi dobře. Nejen proto, že se dochovala téměř v úplnosti dodnes, ale také proto, že si sám Moll o ní vedl podrobné záznamy. Tyto evidence čítající 47 svazků jednak v konkrétní rovině prokazují Mollovy pokročilé znalosti o historické i současné mapové produkci a jejích autorech, jednak v abstraktní rovině svědčí o obecném přehledu a erudici majitele sbírky, který ji dokázal smysluplně utřídit a vést jako svůj „obraz uspořádání světa“. Touto tzv. mapografickou činností se Moll řadí mezi osvětské intelektuály a vědce a předpokládáme, jakkoli se pro to nedochovaly doklady,

že komunikoval s podobně zaměřenými přáteli a kolegy po celé Evropě. Sběrka pro něho byla jistě koníčkem a prostředkem sebeprezentace (evangelickému lyceu v Bratislavě, kde studoval jeho syn, věnoval soupis map Uher, který vyšel posmrtně také tiskem jako nejstarší soupis map tohoto regionu vůbec /1781/), ale také terapií. Nejvíce se rozvoji a evidenci sbírek věnoval v období životních krizí, tedy v době, kdy zemřela jeho žena (1748) a posléze i již zmíněný jediný syn (1756).

V aktivní službě prožil Moll čtyřicet let, a to v době, kdy Habsburská monarchie čelila

nejrůznějším mezinárodním tlakům a účastnila se vleklých vojenských konfliktů. Zastupoval přítom u císaře severoněmecké vévody a hrabata. V roce 1773 předal zastupitelský úřad svému zeti Fridrichu Vilému Vockelovi a z aktivní diplomacie definitivně odešel. Zemřel ve vysokém věku třiaosmdesáti let 26. září 1780 v Badenu u Vídně.

Z Vídně do Brna

V roce 1789 zemřel Mollův zeť a dědic Vockel. Jeho vdova z finančních důvodů usilovala o zpeněžení sbírek svého otce. Nejprve se podařilo prodat knihovnu a mineralogickou sbírku, ale o rozsáhlou sbírku map neměl nikdo zájem. Mapy zůstávaly v Mollově vídeňském bytě až do té doby, kdy se diplomatův vnuk Friedrich

Vockel přiznil do moravské šlechtické rodiny Antonína Valentina Kašnice z Weinbergu a stal se členem Moravsko-slezské společnosti pro povznesení orby, přírodovědy a vlastivědy, z jejíž iniciativy bylo v Brně založeno Františkovo (dnes Moravské zemské) muzeum.

Právě této instituci sbírku map Vockel daroval. Uložena byla od jara roku 1821 dlouhodobě v augustiniánském klášteře na Starém Brně, stranou pozornosti veřejnosti.

Od soukromého majitele do veřejné instituce

Na přelomu 19. a 20. století došlo k převzetí Františkova muzea, dosud soukromé instituce, zemskou samosprávou. Při té příležitosti byla provedena reorganizace sbírek a vydělena muzejní knihovna jako samostatná instituce – Zemská knihovna moravská. Mapová sbírka byla

delimitována právě do jejich fondů. Unikátní Mollem navržené geografické členění (viz obrazy) zůstalo po celou dobu zachováno, pouze v souvislosti se založením tematického souboru vedut moravských lokalit, označovaného později podle ředitele knihovny jako *Schramova sbírka vedut*, byla z Mollovy sbírky vyňata řada grafických listů.

Spíše než o „sbírce“ bychom ale měli mluvit o „sbírkovém atlase“. Tento pojem v dějinách kartografie označuje jednotně utříděnou kolekci map, plánů, vedut, nákrešů, opisů antických epigrafických památek, portrétů významných osobností apod., kterou cíleně, s určitou představou a konceptem shromažďoval a dále třídil její majitel či někdo, koho tím pověřil. Nejde tedy jen o mapy v moderním slova smyslu, ale o komplexní zachycení a utřídění světa, jeho současné i minulé podoby a aktérů, kteří se na tom podílejí. Sbírkové atlasy mívají různý rozsah – od jedné „knihy“ až po několik knihovnických sálů. Mollova sbírka je nejen jedním z nejrozsáhlejších dochovaných sbírkových atlasů, ale také ilustrativním příkladem utváření veřejných sbírek v paměťových institucích ve Střední Evropě: putovala od soukromé osoby do kolektivní privátní instituce stavící na tradicích zemského patriotismu a zároveň modernizace až do instituce veřejné – zemské a posléze státní, kde je vnímána jako součást kulturního dědictví.

Z depozitářů na web

Sbírka byla vybavena katalogy a rejstříky, jak už bylo řečeno, de facto od svého vzniku. Měly sloužit především svému majiteli, ale předpokládáme, že i jeho přátelům a zájemcům o staré mapy. Už v období po Mollově smrti a dále poté, co se dostala do Františkova muzea v Brně, se ovšem sbírka ztratila z očí veřejnosti – badatelský okruh se omezil na několik moravských vlastivědných badatelů a více než mapy stály díky soupisovým iniciativám v centru pozornosti opisy antických nápisů. První (lístkový) katalog Mollovy sbírky v paměťové

instituci byl pořízen už ve dvacátých letech 20. století, zásadní pozornosti se jí ale dostalo až v polovině století, kdy ji systematicky popsal a její význam zhodnotil Karel Kuchař, profesor geografie a kartografie na pražské přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Spolu s Annou Dvořáčkovou vydali knihu, která obsahuje rozsáhlá německojazyčná resumé, a Mollova sbírka se tak dostala do povědomí středoevropské odborné veřejnosti. Na začátku nového tisíciletí, po přestěhování knihovny do nové budovy a zavedení digitálních, online přístupných katalogů se ovšem zpřístupnění tohoto rozsáhlého souboru map stalo, při zachování jejich základní charakteristiky, tedy dokumentu, které zachycuje prostor, výzvou. Té se chopili naši kolegové Jiří Dufka a Petr Žabička a ve spolupráci s programátorem Petrem Přidalem postavili web mappy.mzk.cz, který byl v roce 2011 odměněn cenou „Knihovna roku“ v kategorii Informační počin. Revoluční myšlenkou bylo zařazení specificky geografických prvků popisu (geometadat, tedy údajů o měřítku a především geografické souřadnice na mapě zobrazeného území) a od nich odvodit vyhledávání založené na současné dynamické mapě. Sbírka je hojně využívána badateli z řady oborů i studenty vysokých škol.

Závěr

Pomineme-li nekonečný příběh interpretace a hodnocení významu Mollových sběratelských aktivit a srovnávání jeho kolekce s dalšími sbírkovými atlasy (středo)evropského původu, na kterém budou znovu a znovu pracovat generace badatelů, pak je doposud posledním příběhem – se šťastným koncem – zápis Mollovy sbírky na seznam světového dědictví UNESCO, do mezinárodního programu Paměť světa, k němuž došlo 18. května 2023. Sbírka se tak znovu připomíná odborné i laické veřejnosti a vybízí ke studiu pozoruhodných jednotlivin i k přemýšlení o celku, o tom, jakou měli lidé na prahu moderní doby představu o prostoru a světě a o co jí opírali.

Knihovna a archiv Milana Kundery při pohledu zblízka

Jindra Pavelková

Jindra.Pavelkova@mzk.cz

Když se uskutečnil převoz knihovny a archivu Milana Kundery do Brna, dostala se do Moravské zemské knihovny v Brně velmi bohatá a různorodá materie. Při rozhlédnutí se po čerstvě otevřené Knihovně Milana Kundery se zdá, že většina obsahu je spjatá s díly, která Milan Kundera napsal. Ačkoliv tento materiál samozřejmě převládá, neměli bychom se nechat utvrdit v tom, že zejména v archivu nic jiného nenajdeme.

Podstatu tohoto daru tvoří přímo romány, eseje, divadelní hry či básnická tvorba Milana Kundery, archivní pandán k nim pak představují recenze zejména francouzských, německých, španělských, portugalských, italských, čínských, českých a dalších vydání. Konvoluty recenzí mají různou podobu, často se jedná o prosté výstřižky z novin s rukopisným záznamem o tom, kde a kdy byla recenze publikována. U francouzského

nakladatelství Gallimard a německého Carl Hanser Verlag před sebou má badatel kopie výstřižků sjednocené na formát A4 (méně častěji A3), doplněné hlavičkou nakladatelství s uvedením informace o titulu, k němuž se recenze váže, datu a novinového titulu, kde byla publikována. Brazílské nakladatelství Companhia das Letras dodává výstřižky ke každému vydání svázané v samostatném svazku, na jehož počátku bývá v mnoha případech vlepena obálka knihy. Kromě přesné citace, kde byla recenze publikována, je u každého článku uvedeno i kde přesně byl v daném periodiku umístěn.

Vedle recenzí jsou k jednotlivým titulům v archivu uloženy i varianty a výsledné podoby Kunderových kreseb používaných na obálkách. U divadelní hry *Jakub a jeho pán* doplňuje doložené recenze ještě bohatá korespondence divadelních uskupení, která žádala o povolení hru nastudovat a uvést obvykle na některém z divadelních festivalů. Mnohdy bývá k této korespondenci připojen návrh nebo výsledná podoba plakátu, čas od času též divadelní program.

Vlastní knihovna obsahuje téměř 2 000 vydání (cca 2 500 svazků knih a 140 optických disků) v 50 jazycích, i když Kunderovo dílo bylo vydáno v 54 jazycích. Celkové počty knih se v podstatě průběžně proměňují (podle toho, jak docházejí výtisky nových vydání přímo od nakladatelů), proto nemá smysl uvádět celková čísla. Jen fond přivezený z Paříže je pevně daný, v něm jsou knihy zastoupené v 50 jazycích,

nejčastěji byly svazky ve francouzštině (178), němčině (159), čínštině (157), angličtině (147), portugalštině (127) a češtině (113). Tyto jazyky spolu s italsčinou a španělštinou jsou také nejčastěji vydávány, knihy v těchto jazycích tedy dále nejvíce dochází od nakladatelů. Z nakladatelství už ale přišly knihy i ve vietnamštině, ukrajinštině, polštině či katalánštině.

Co se týká jednotlivých vydání, nejvíce jich má zastoupeno čínština (128), němčina (125), portugalština (114), francouzština (111) či angličtina (99). Rozdíl mezi počtem vydání a svazků dovezených z Paříže je dán četnými multiplikáty. Do KMK jsou knihy zařazovány vždy ve dvou exemplářích, 3. exemplář v případě němčiny, angličtiny, francouzštiny či španělštiny obohatil kmenový fond MZK. Disproporce je dána také četnými dotisky jednotlivých vydání, které jsou velmi běžnou praxí zejména u knih v angličtině a portugalštině (brazílská vydání). Oproti těmto španělské nebo italské knihy nevycházejí jako dotisky prakticky vůbec, vždy se jedná o nová vydání, bez ohledu na to, že svazky mají stále stejné ISBN (většinou v rámci jedné ediční řady). Ačkoliv knihovna byla budována na základě autorských výtisků, které by měl Milan Kundera dostat vždy, když vyjde další vydání jeho díla, nejsou v knihovně rozhodně zastoupena všechna vydání. U vydání francouzských, anglických a německých, patrně rovněž španělských a italských rozdál některé svazky sám autor svým přátelům. I tak se ale zdá, že ne vždy dorazila všechna vydání.

Většinu fondu zabírají samozřejmě romány, eseje, divadelní hry a básnická tvorba z raného období tvorby Milana Kundery. V knihovně jsou ale zastoupeny rovněž kratší texty jako předmluvy, úvody, doslovy, anotace, které se nacházejí v dílech jiných autorů. Tyto svazky jsou nejčastěji francouzsky (19 vydání ve 23 svazcích), anglicky (4 vydání v 6 svazcích), německy (5 vydání v 6 svazcích), česky (8 vydání v 9 svazcích), španělsky (2 vydání ve 3 svazcích) a po jedné knize je ve fondu v italsčině a švédštině. Součástí fondu jsou též periodika, ve

kterých Milan Kundera publikoval. Vedle vlastních děl Milana Kundery jsou součástí fondu rovněž odborné práce o jeho tvorbě a o něm samotném.

Nejhojněji jsou zastoupeny romány *Nesnesitelná lehkost bytí* (255 vydání ve 312 svazcích), *Žert* (144 vydání ve 168 svazcích), *Směšné lásky* (130 vydání ve 158 svazcích) či *Knihy smíchu a zapomnění* (127 vydání ve 150 svazcích). Velká část zejména francouzských vydání obsahuje korektury Milana Kundery pro další vydání, s těmi se však můžeme setkat i ve vydáních českých, případně anglických či německých. Knihy s Kunderovými předmluvami jsou hojně opatřeny věnováním autora knihy Milanu Kunderovi, věnování nalézáme taktéž v teoretických publikacích.

Archivní fond vedle již výše uvedeného obsahuje velké množství fotografií focených především Věrou Kunderovou. Část z nich vznikla před Kunderovou emigrací v Praze či Brně, je na nich zachycen buď jen Milan Kundera, nebo Milan Kundera a jeho přátelé a spolupracovníci (mnohdy se jedná o snímky zachycující např. práci na překladu). Část fotografií vznikla až po emigraci v roce 1975, některé z nich jsou z oficiálních akcí (zisk čestného doktorátu v Michiganu, předání Jeruzalémské ceny atd.). Další boxy obsahují Kunderovy strojopisy různých textů a ocenění, kterých se Milanu Kunderovi dostalo – např. čestný doktorát na univerzitě v Michiganu, Jeruzalémskou cenu, Cenu města Brna, Cenu Franze Kafky a další. Z dalších materiálů jmenujme korespondenci např. s F. Felinim, F. Mitterrandem, H. Kissingerem, případně gratulace ke kulatinám.

V prostorách knihovny jsou k dispozici počítače s audioverzemí děl Milana Kundery v češtině, angličtině, francouzštině či němčině. Další počítače budou sloužit ke studiu digitalizovaných děl (zejména výtisků s autorskými korekturami) a postupně digitalizovaného archivního materiálu. V neposlední řadě zde bude také přístup do speciální mapy, která postihuje překlady děl Milana Kundery vycházející po celém světě.

Modré z nebe Pavla Čecha

Jitka Matušková

matuskova@mzk.cz

Podpora tvorby autorů, překladatelů a ilustrátorů dětské literatury je pro rok 2023 hlavní dramaturgickou linkou činnosti Českého literárního centra, sekce MZK. Moravská zemská knihovna v této souvislosti připravila pro své návštěvníky sérii výstav současných ilustrátorů dětské tvorby spojených svým životem a dílem s městem Brnem.

V nově zrekonstruovaných galerijních prostorech knihovny se 24. dubna konala vernisáž, první ze série výstav, *Modré z nebe* Pavla Čecha. Brněnský rodák, Pavel Čech, je původní profesí strojním zámečníkem. Pět let opravoval stroje v Královopolské strojmě, patnáct let pracoval jako hasič, od roku 2004 je výtvarníkem na volné noze.

Má rád zarostlé zahrady, hvězdné nebe, lidi s dobrým srdcem, vůni borového lesa, indiány, zrezivělé klíče, stará kina, tajemství a je členem Ligy lesní moudrosti. Olejomalbu, kreslení a psaní autorských knih pro děti doplňuje tvorbou komiksů, ilustrováním, tvorbou knižních obálek a plakátů.

Jeho knihy byly přeloženy do několika jazyků (francouzština, angličtina, italština, dánština, rumunština, bulharština, albánština, bosensština, makedonština, perština, japonština atd.) a jsou pravidelně vydávány nakladatelstvem Petrkov.

Na výstavě *Modré z nebe* jsou k vidění autorovy knižní ilustrace, zapůjčené obrazy, fotografie, skici, sošky a jen pro účely výstavy zpracované ztvárnění malířovy inspirace. Z důvodu velké návštěvnosti bude výstava

v budově Moravské zemské knihovny k vidění až do 21. července 2023.

Na začátku září se představí další významná osobnost dětské ilustrátorské tvorby Vlasta Baránková.

Pavel Čech na vernisáži výstavy

Bude vás zajímat, že...

... v dubnu se v Boskovicích uskutečnil již druhý ročník dvoudenního festivalu sci-fi, fantasy, deskových her, komiksu a gamingu s názvem BozaCon. Hlavními hosty festivalu byli spisovatel a malíř Pavel Čech, tvůrce komiksů Dan Černý, autorka fantasy knih Michaela Merglová, manga znalec Tadeáš „Meon“ Jojko, ale také spisovatelé František Kotleta a Kristýna Sněgoňová. Zákulisím počítačových her účastníky akce provedla společnost Bohemia Interactive. Letošní ročník BozaConu navštívila více než tisícovka hostů a pořadatelé již nyní připravují další ročník – BozaCon 2024.

Oči Brna představují další zajímavé osobnosti

Věra Böhmová

Vera.Bohmova@mzk.cz

Jaromír Gargulák

Od začátku května do 11. června si mohli návštěvníci v přízemí budovy MZK prohlédnout

výstavu věnovanou tvorbě **Jaromíra Garguláka**. Tento brněnský sochař a umělecký slévač zasvětil své dílo práci s kovem, převážně žlutým a červeným bronzem. Při tvorbě vychází ze svého technického vzdělání, vystudoval totiž slévárenskou technologii na Vysokém učením technickém v Brně.

Při realizaci svých záměrů pracuje metodou odlévání na ztracený voskový model a zhotovuje pouze jediný originální odlitek.

Mezi opakující se motivy Gargulákovy umělecké tvorby patří okřídlené postavy a ptáci, kteří pro autora znamenají volnost a svobodu. Často se v jeho dílech objevují také hudebníci či literární postavy. Jeho práce se nacházejí v galeriích, soukromých sbírkách a na veřejných prostranstvích v tuzemsku i v zahraničí. V roce 2001 byl vyznamenán cenou Masarykovy akademie umění v Praze za uměleckou tvůrčí činnost.

Na výstavě v MZK bylo možné si prohlédnout originály Gargulákových plastik a skic, ale také ilustrace nebo pozlacené liturgické náčiní, které Jaromír Gargulák vytvořil jako dar města Brna pro papeže Benedikta XVI. Nechyběl ani model Hrachoviny, průchozího bronzového monumentu instalovaného na nově zrekonstruovaném Mendelově náměstí v Brně.

O umělecké tvorbě autora i o tom, jak sám vnímá vyznění svých instalací ve veřejném prostoru, mohli návštěvníci diskutovat na besedě, která se uskutečnila ve středu 17. května v konferenčním sále MZK.

Vratislav Bělský

V červnu pak v rámci cyklu Oči Brna následuje prezentace osobnosti **Vratislava Bělského**, významného brněnského muzikologa a předního znalce interpretace staré hudby. Bělského překlady hudebních traktátů druhé poloviny 18. století měly zásadní význam, šlo totiž o jejich úplně první zpracování v českém jazyce. Tematicky si vybíral okruhy týkající se výuky hry na hudební nástroje a interpretační otázky. Soustředil se především na německou jazykovou oblast.

Na multimediální výstavě ve foyer MZK budou k vidění osobní fotografie z rodinného archivu Vratislava Bělského či cenné plakáty a programy dokumentující jak Bělského koncertní činnost varhaníka, tak jeho účinkování se souborem Collegium musicum brunense, se kterým se podílel na intenzivním provozování hudby doby baroka a klasicismu v Brně v 50. až 80. letech 20. století. Vystaveny budou také Bělského překlady dobových učebnic a vlastní publikace vztahující se k interpretaci staré hudby. Výstava byla zahájena vernisáží v pondělí 12. června v konferenčním sále Moravské zemské knihovny.

Zaměstnanci Moravské zemské knihovny v bázi Slovník českých knihovníků

Aleš Brožek

brozek@svkul.cz

Od roku 2007 buduje Sdružení knihoven ČR bázi Slovník českých knihovníků, která se snaží registrovat významné osobnosti, jež působily na území Čech, Moravy a Slezska a aspoň část svého života se věnovaly knihovnické činnosti. Na začátku roku 2019 obsahovala tato báze, která během doby byla přesunuta z webu SDRUK na web Národní knihovny¹, jen kolem 850 záznamů. Díky badatelskému úsilí autora těchto řádků dosáhl počet záznamů čísla překračujícího 2 700.

Plnotextovým hledáním ve zdigitalizovaných knihách a časopisech a bádáním v archivech se podařilo doložit působení v knihovnách u některých osobností, kdy se ani nepředpokládalo, že během svého aktivního života pracovaly také v knihovně. Získaly se životní údaje také o osobnostech, které musely opustit naše území vzhledem k politickým poměrům v daném období. Báze je navíc v posledních letech obohacována fotografiemi.

Nikoho asi nepřekvapí, že nejvíce záznamů bylo vytvořeno o zaměstnancích Národní knihovny České republiky vzhledem k délce existence této knihovny a jejímu významu. Na druhém místě podle počtu medailonů v bázi jsou zaměstnanci Moravské zemské knihovny v Brně včetně jejich předchůdců Zemské knihovny moravské a Universitní knihovny v Brně a včetně jejich složek, které byly svého času samostatné (Státní pedagogická knihovna, Státní technická knihovna). Uživatel databáze si může přečíst životopisy 88 osobností, 51 mužů a 27 žen,

Wilhelm Schramm

počínaje **Altrichterem** a konče **Žabičkou**. Informace o 40 osobnostech doplňuje jejich fotografie.

Většina z nich (60) se narodila ve 20. století, 28 osob má rok narození před rokem 1901, přičemž nejstarším je **Wilhelm Schramm** (1850–1925). Dožil se 75 let, čímž se sice zařadil mezi dlouhověké, ale na **Věru Věrnou**, rozenou Bednářovou (1909–2006) zdaleka nemá. U některých zaměstnanců Moravské zemské knihovny chybí

v bázi rok úmrtí, i když lze předpokládat, že jsou již po smrti. Pokud o nich nevyšel nekrolog a matrica zemřelých nebyla předána do archivů a je stále vedena na úřadech, prakticky nelze zjistit, kdy dotyčný zemřel. Poměrně snáze se zjišťují údaje o nástupu do knihovny a odchodu osobnosti z knihovny. Přesto ani tato data nejsou kompletní a sestavovatelé databáze by uvítali např. zjištění, dokdy v knihovně pracoval **Otakar Charvát**, který svého času byl vrchním tajemníkem Moravské zemské a universitní knihovny.

Řada zaměstnanců strávila v Moravské zemské knihovně většinu svého života. Mezi rekordmany patří **Antonín Turek**, který nastoupil do Zemské knihovny moravské kolem roku 1913

¹ <http://aleph.nkp.cz/cze/sck>

a který pomáhal ještě při stěhování depozitáře v letech 1964 až 1965. Podobnou rekordmankou určitě bude i **Věra Jelínková**, která přišla do Státní vědecké knihovny v Brně v roce 1968 a na kterou nedávno narazil autor těchto řádků ve služebním výtahu brněnské knihovny. Některé osobnosti naproti tomu pracovali v brněnské knihovně velmi krátce. Mezi ně patří **Ladislav Hofman**, který přišel

Paul Freund

z Veřejné a univerzitní knihovny v Praze do Brna začátkem roku 1903, když byl jmenován amanuensem Zemské knihovny moravské. V té době měl již zdravotní potíže, ale nemohl si dovolit požádat o zdravotní dovolenou. Na začátku října 1903 odešel do nemocnice, kde sice lékařská péče zmírila jeho bolesti, ale na záchranu života již bylo pozdě. Zemřel na tuberkulózu 4. listopadu 1903.

Není jediným zaměstnancem Moravské zemské knihovny, jenž měl pohnutý život. Smutné čtení v bázi je i o životě **Paula Freunda**. Ten se narodil v srpnu 1890 do rodiny pražského

obchodníka. Po maturitě na gymnáziu studoval v letech 1909 až 1913 právo na německé Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. V letech 1920 až 1936 pracoval v Univerzitní knihovně v Brně. Zpočátku byl na pozici knihovního asistenta, od roku 1929 byl komisařem archivní a knihovní služby a rok poté byl povýšen do hodnosti vrchního komisaře archivní a knihovní služby. V roce 1926

se zúčastnil jako zástupce Zemské a univerzitní knihovny v Brně mezinárodního kongresu knihovníků v Praze. V roce 1929 spolupracoval na přípravě rozsáhlého díla *Die Juden und Judentum in Mähren in Vergangenheit und Gegenwart*. Byl členem Československé společnosti knihovědné a v její brněnské pobožce zastával funkci revizora. Důvod jeho odchodu z brněnské knihovny v roce 1936 není znám. V listopadu 1941 byl transportován s dalšími 1 000 židovskými vězni z Brna do Minska. Zahynul patrně během vyhlazovací akce v červenci 1942 v minském ghettu.

Kniha jako nekonečný zázrak

Tomáš Pakhoffer
f190178@fpf.slu.cz

VALLEJO, Irene. *Nekonečný zázrak: jak člověk stvořil knihy a jak knihy utvářejí člověka*. Voznice: Leda, 2021. *Prameny*. ISBN 978-80-7335-713-9.

„*Knihy pomáhají lidem přežít velké historické katastrofy i osobní tragédie. Knihy jsou naším svědomím, spásou zoufalých, inspirací milenců, zdrojem osvobozujícího smíchu*“.
(Zdroj: <https://www.databazeknih.cz/knihy/nekonecny-zazrak-464112>)

Španělská autorka Irene Vallejo už od mala milovala knihy a příběhy. Jak sama píše, tahle vašeť

započala díky jejímu otci, který jí jednou přečetl příběh o Odysseovi a jeho dobrodružstvích. Díky lásce k příběhu Středomoří se rozhodla pro studium klasických jazyků na univerzitách v Zaragoze a Florencii, kde na obou získala doktorát. Ve Florencii několik let žila, navštěvovala knihovny a studovala rukopisy. A právě tehdy začala psát svou publikaci *Nekonečný zázrak*.

Kniha o knize, i tak by se dala popsat publikace autorky s názvem Nekonečný zázrak. Je to právě název, který nejlépe vystihuje hlavní myšlenku díla. Jak sama autorka píše: „*Kniha patří do stejné kategorie jako Lžice, kladivo, kolo nebo nůžky.*“ S tímto tvrzením nelze nic jiného, než jen souhlasit. Jak už bylo zmíněno, kniha je o knize. Nikoliv však o popisu její výroby, tvaru, podobě a jiném obdobném zpracování, ale o jejím vlivu na člověka, její cestě napříč historií a o její nesmazatelné stopě v mysli a srdcích všech, kteří s ní mohli přijít do styku.

Kniha je rozdělena celkem na dvě části, které mapují život lidí a jak ho ovlivňovala kniha ve dvou velkých dobách, a to Řecka a starověkého Říma. Obě tyto epochy, přistupovaly k tomuto pokladu různorodě, a přece v něčem velmi podobně. Již v úvodu nás autorka vtáhne do dobrodružství vyslanců, kteří se toulají po Řecku a plní svůj zadaný úkol, a to vyhledat a ukořistit knihy pro svého pána a donést je do Velké knihovny v Alexandrii.

V první části knihy se s námi autorka vrací do časů minulých, do dob Velké knihovny v Alexandrii a do života i jejího jmenovce Alexandra Velikého. Je až neskutečné, že k většině Alexandrových dobrodružství jej inspirovala jediná kniha, a to Ilias od Homéra. Po jeho smrti ovšem kniha neztratila svůj smysl a díky touze po jejím vlastnictví a bohatství, které kniha představovala, začal Alexandrův následovník Ptolemaios stavět Velkou Alexandrijskou knihovnu, do které začal získávat nové knihy. Autorka zde ukazuje, jak nelehká tato činnost byla. Zároveň zde staví do kontrastu dnešní dobu, kdy nám získání knihy nezabere několik let, ale pouze několik dní. Autorka se poté napříč historií přesouvá po vývoji knihy, od papyru přes pergamen až po papír, od dřevěných desek až po ty z kůže. Velmi zajímavou kapitolou v první části knihy byla pro mě ta, kterou autorka věnovala ženám ve starověkém Řecku. Hlavní postavou v této oblasti byla Sapfó, které je věnována celá kapitola,

v níž se poté věnuje i dalším ženám, spisovatelkám, v době Řecka, kdy většina povolání a kulturních záležitostí byly pro muže. Kromě významných děl autorka nezapomíná ani na vývoj knihy a knihoven jako takových. Zmiňuje počátky katalogizace, překladu, přepisu, ilustrací a mnoho dalšího.

Druhou část autorka věnuje období starověkého Říma. Zrcadlí zde kontrast mezi antikou a Římem. Zpočátku v kapitolách ukazuje, jak byla říše závislá na ostatních. Jejich touha po znalostech a čestě byla natolik silná, že se i vlivní lidé rozhodli knihy krást a brát z řeckých zdrojů. Nejzajímavějším tématem pro mě byla kapitola o otroctví. Autorka zde jednak poukazuje na to, že kromě

každodenních činností měli za úkol rovněž opisování a přepisování knih svého pána, ale také pracovali v pánových knihovnách, pokud je vlastnil. Jejich úkolem bylo i svému pánovi předčítat, a naopak čtení u svobodných lidí, bylo v tehdejší době bráno jako podivuhodná záležitost. Autorka zde také naráží na prvotní případ cenzury. U Ovidia, který byl za své dílo vypovězen, nezapomíná ani na výjimečné ženy v době Říma, nebo i popis života člověka, který se rozhodl být knihkupcem.

Závěrem bych chtěl konstatovat, že kniha je velmi působivá. Po jejím dočtení si člověk uvědomí, jakým velkým pokladem je jakákoliv kniha, kterou má v ruce, v knihovně, ve čtečce nebo ve sluchátkách. Jak velkou moc měla a mají slova v ní napsaná, jak ovlivňovala dějiny a lidi okolo sebe. Mohu se jen ztotožnit s myšlenkou autorky v epilogu, že je neuvěřitelná skutečnost, že člověk dokázal zachovat příběhy napříč tisíciletími, od doby Iliady až po dnešek. Jak láska ke knize a příběhům spojovala a i dál spojuje lidi okolo sebe a proplétá je neviditelnou nití. Život každého z nás je příběh, knihovny jsou plné nekonečných příběhů, kterým se lidé snaží porozumět a inspirovat se jimi. Knihy tady budou, dokud budou existovat lidé.

Studijní zájezd SKIP po francouzských knihovnách

Lenka Dostálová

Lenka.Dostalova@mzk.cz

Report z tradičního studijního zájezdu, tentokrát po vybraných francouzských knihovnách, který organizoval SKIP ČR ve dnech 21.–28. května 2023.

Knihovny ve Francii

Systém knihoven ve Francii je podobný jako u nás, dělí se na národní, veřejné/městské, knihovny v departmentech, vysokoškolské, školní a specializované (vězeňské, nemocniční, firemní/obchodní). Pod Ministerstvo kultury spadá jen Národní knihovna a Veřejná informační knihovna. Většina ostatních knihoven je v kompetenci místních a regionálních úřadů. *Školní knihovny jsou zřizovány pro druhý stupeň každé ZŠ a SŠ. Na střední škole pracuje učitel-knihovník, pro toto povolání existuje speciální studijní obor.*

Knihovny v departmentech

Každý department ve Francii (celkem 97) má knihovnu s podobnou funkcí jako naše pověřená knihovna. Veřejným knihovnám v obcích do 10 000 obyvatel poskytuje podpůrné služby (metodika, distribuce fondu, bibliobusy, vzdělávání knihovníků atd.). Knihovny jednotlivých departmentů nefungují pro veřejnost. **Knihovny v menších městech a v obcích** velmi často pracují ve smíšeném týmu složeném z 1 až 2 zaměstnanců a několika dobrovolníků (od 2 do 10). „Neknihovníci“ a dobrovolníci musí absolvovat roční rekvalifikační kurz zakončený státní akreditovanou zkouškou, součástí kurzu je i 35 hodinová praxe po různých knihovnách. **Zajímavost** – každý knižní titul má stanovenou pevnou prodejní cenu z důvodu podpory malých knihkupců a nakladatelů!

Navštívené knihovny

Médiathèque Puzzle de Thionville

Architekt: Dominique Coulon associéés, realizace: 2012–2016

Thionville má okolo 40 000 obyvatel a nachází se 15 km od hranic s Lucemburskem. Veřejná knihovna byla postavena v centru města, v blízkém okolí se nachází čtyři střední školy a nádraží. Budova i interiér knihovny byl designován tak, aby naplnoval pět odlišných funkcí, od toho je odvozen i název knihovny – puzzle:

1. veřejný prostor pro všechny (agora, forum),
2. prostor pro projekci a záznam zvuku, obrazu,
3. prostor pro mládež,
4. prostor pro literaturu, četbu,
5. prostor pro vzdělávání a zdroj informací.

V knihovně je spousta zákoutí a místnůstek, které slouží k různým účelům a tomu odpovídá jejich interiérové řešení včetně názvu: **cabinet litteraire** – poezie, **caverne** – videoprojekce, **la bulle rose** – práce s dětským čtenářem, **red room** – videohry, konzole, **le challet** – studijní místo, **cortex** – workshopy, **la salle noire** – výstavy, koncerty, **Centre Jacques Brel** – výtvarná dílna. Studia **S** (nahrávací studio), **M** (fotoatelier) a **XL** (postprodukce, úprava audio a videozáznamů) jsou vybavena nejmodernější odpovídající technikou. Nedílnou součástí je bistro a kavárna.

Mohlo by Vás zaujmout:

- Celkové náklady na stavbu knihovny: 10 milionů eur.
- Rozloha: 4 600 m².
- Do 25 let registrace zdarma.
- Pro místní občany jsou registrační poplatky nižší.
- Knihovna má k dispozici bezbariérový bibliobus, kterým ve vyhrazených dnech

Francouzská národní knihovna

obsluhuje vzdálenější části města (6 zastávek).

- Pochozí střecha s venkovním barem je určena pro akce: koncerty, besedy, přednášky atd.
- Knihovnu využívají především mladí lidé a rodiče s dětmi.
- Roční rozpočet na nákup fondu: 82 000 eur.

Bibliothèque publique d'information, Centre George Pompidou

Knihovna, se statutem veřejné instituce, spadá pod Ministerstvo kultury a je součástí Centre George Pompidou (kulturní centrum a galerie moderního umění). **Svou funkcí je považována za „druhou“ národní knihovnu.** Vyřazené dokumenty jsou darovány do vězeňských knihoven nebo spřáteleným institucím. V knihovně pracují i dobrovolníci. Důležitou součástí knihovny je oddělení pro sebevzdělávání: jazykové kurzy, počítačová a informační gramotnost, autoškola, účetnictví, právní poradenství, výuka hry na klavír atd. V dětském oddělení převažují komiksy, součástí jsou i videohry, které jsou časově omezené

na 1 hodinu denně. K dispozici je i speciální učebna pro zrakově postižené s odpovídajícím vybavením. V roce 2025 je naplánována rekonstrukce, knihovna se bude stěhovat do náhradních prostor. **Mohlo by Vás zaujmout:**

- Otevřeno 364 dní v roce, zavřeno pouze 1. května (svátek práce)!
- 4 000 návštěvníků denně (70 % studentů, 30 % – senioři, nezaměstnaní, bezdomovci), k dispozici 2 000 míst.
- Veškerý fond je ve volném výběru, jen prezenční výpůjčky (cca 400 000 všech druhů dokumentů, z toho 360 000 tištěných, převážně naučná literatura).
- Veškeré služby jsou bezplatné, zpoplatněno je jen kopírování.
- Internetový bar pro bezdomovce = k dispozici 40 minut, poté se PC automaticky vypne.
- Studijní místa s možností sledování francouzských televizních kanálů.
- Roční rozpočet na nákup fondu: 1,7 milionu eur.

Plaine Commune

Projekt Plaine Commune sdružuje 9 obcí z obvodu Seine-Saint-Denis (severní předměstí Paříže, cca 430 000 obyvatel), kde žije nejvyšší procento imigrantů a muslimů ve Francii. Projekt je zaměřen na územní plánování, dopravu, životní prostředí, kulturu a hospodářský rozvoj. Cílem je vytvořit udržitelnou a dynamickou oblast, která nabízí kvalitní životní podmínky pro své obyvatele. Důraz je také kladen na rozvoj kulturních a společenských zařízení, které přispívají k rozvoji komunity a posilují sociální soudržnost. **Součástí projektu Plaine Commune je síť 21 veřejných knihoven s bibliobusem.** Roční rozpočet na nákup fondu: 2 000 000 eur. **Registrace a veškeré služby jsou zdarma, průkaz lze využít na všech pobočkách, své dokumenty si pobočky navzájem sdílejí.** Knihovny se zaměřují především na práci s dětmi a mládeží a na integraci imigrantů do společnosti. Služby

spočívají především v sebevzdělávání: výuka francouzštiny, digitální gramotnost, právní poradenství, řešení životních situací. Každá ze sítě knihoven disponuje na své aktivity ročním rozpočtem 30 000 až 50 000 eur. Navštívili jsme tyto dvě pobočky:

Médiathèque Annie Ernaux

- Otevřena v roce 8. března 2022 za přítomnosti Annie Ernauxové, (významná francouzská spisovatelka, představitelka proudu tzv. ženské literatury a nositelka Nobelovy ceny za literaturu).
- **Pedagogická kuchyň** – výuka francouzštiny spojená s vařením, kurzy vaření pro děti, kurzy udržitelné gastronomie.
- Projekty pro teenagery – performance, „dance battle“, mixování hudby (DJ), tvorba komiksů s místními umělci, tvůrčí psaní, videohry.
- Do knihovny chodí vypomáhat i tři úřednice z odboru školství.

Médiathèque Aimé Césaire

- Otevřena v roce 2020.
- Aimé Césaire, martinický francouzsky píšící spisovatel, představitel literárního hnutí négritude a jeden z nejvlivnějších černošských intelektuálů 20. století.
- Umístěna spolu s obecním úřadem v budově Mecano, bývalá továrna a významný symbol průmyslového rozvoje v této oblasti.
- **Propagační materiály knihovny jsou vydávány i v tamilštině** (obyvatelé této obce jsou převážně přistěhovalci, až 70 %).
- **K dispozici virtuální realita, po určité době se vypne, pro pokračování musí děti zodpovědět otázky z knížek.**
- Interaktivní výstavy – cílem je přitáhnout děti ke čtení.
- **MobilLab – pojízdný makerspace.**
- Za pozdní vrácení se neplatí upomínky.
- Spolupráce s Louvrem – tvůrčí umělecké dílny.

Les Bibliothèques de Paris

Pařížská síť veřejných knihoven zahrnuje 57 veřejných a 15 specializovaných knihoven. **Registrace je zdarma a na všechny pobočky stačí jeden průkaz.** Informace na webových stránkách jsou k dispozici ve 12 světových jazycích (mj. čínština, arabština, perština, paštština). K dispozici je více než 3,5 milionu dokumentů. Prostřednictvím webu je umožněn bezplatný přístup do knihovny e-knih. Některé knihovny poskytují pro žáky základních a středních škol bezplatnou asistenční službu s domácími úkoly či organizují francouzské konverzace pro dospělé. **Většina pařížských knihoven nese jméno nějakého významného spisovatele.** Navštívili jsme tyto dvě pobočky:

Bibliothèque Assia Djebar

- Assia Djebar – alžírská spisovatelka, filmová režisérka (1936–2015), jedna z nejvýznamnějších feministických spisovatelek a intelektuálek v arabském světě.
- Každý pátek večerní kulturní akce – filmy, hudební produkce.

Mediathèque Francois Sagan

- Zajímavá historie budovy: bývalé leprosárium, lazaret, později vězení pro ženy (byla zde uvězněná i Mata Hari), vězení pro prostitutky, sanatorium pro pohlavní choroby.
- Ve dvoře je zahrada a ze střechy je krásný výhled na celou Paříž.
- Specializované oddělení dětské literatury – **Heure Joyeuse** i s historickým fondem včetně **300 knih v českém jazyce od roku 1852 do současnosti** (např. J. Lada, V. Kubašta, K. Čapek, J. Trnka, Toyen) a 200 titulů přeložených do češtiny (např. produkce z nakladatelství Baobab, K. Pacovská, J. Šalamoun).
- Do oddělení pro děti do 3 let chodí „chůva“, která hlídá své i cizí děti (3–5).
- Knihovna má vysokou návštěvnost, nachází se poblíž nádraží.

- Nedílnou součástí je služební kočka – v knihovně se přemnožily myši.

Co je to L'heure Joyeuse?

Francouzská nezisková organizace, která se zaměřuje na podporu dětského čtenářství a literární výchovy. Literární aktivity jsou zaměřeny na děti různého věku a zahrnují interaktivní čtecí hodiny, setkání s autory, literární dílny a festivaly knih apod. **Program L'heure Joyeuse** vznikl díky **Caroline Henderson Griffithsově**, americké filantropce a tehdejší předsedkyni amerického výboru pro dětské knihovny. Aby pomohla evropským dětem zbavit se traumat první světové války, zorganizovala dodávky dětských knih a knihovního nábytku do belgických a francouzských knihoven. Programy L'Heure Joyeuse také poskytovaly školení pro dětské knihovníky, ve kterém sloučily hravý pedagogický přístup Francouzů a metodiku Američanů. **Její zásluhou byly otevřeny v Evropě první dětská oddělení v knihovnách, v Bruselu (1920) a v Paříži (1923).**

Bibliothèque national de France, site Richelieu

Francouzská národní knihovna byla založena v roce 1368 králem Karlem V. **Od roku 1537 zde bylo zavedeno právo povinného výtisku.** Knihovna uchovává 14 000 000 tištěných dokumentů, z čehož je přes 12 000 prvotisků. Kromě tištěných knih sbírký čítají několik miliónů periodik, zhruba 250 000 rukopisů (20 000 iluminovaných, což z ní činí v této oblasti největší knihovnu světa), mapy, rytiny, fotografie, partitury, mince a medaile, audio a video dokumenty, umělecké předměty, teatrálie aj. Většina údajů je zpřístupněna v centrálním online katalogu. Historické sídlo se nachází v bývalém paláci kardinála Richelieu. Jedním z nejkrásnějších sálů je tzv. oválná čítárna, jejímž autorem je architekt Henri Labrouste a slouží, včetně původního nábytku, jako studijní místo pro uživatele.

- Nejvýznamnější francouzská knihovna a jedna z předních knihoven světa.

- Knihovna sídlí na několika místech, největší je ústřední budova postavená v letech 1992–1995, z podnětu prezidenta Françoise Mitterranda, nachází se ve 13. pařížském obvodu.
- První knihovník: Guillaume Budé (1470–1540, filozof, učenec, humanista).
- Veškerý fond se půjčuje jen prezenčně.
- Vystavené rukopisy jsou otevřeny v max. úhlu 80°, aby se neponičila vazba, tištěný fond a předměty jsou obměňovány každé 4 roky.
- Součástí knihovny je největší kartografické oddělení na světě, cca 800 000 dokumentů.

Zhodnocení

Francouzské knihovny, častěji označované mediatéky, věnují svou činnost dětem a mládeži a také se často zaměřují na znevýhodněné skupiny obyvatel, např. imigranty, nezaměstnané, sociálně vyloučené. Od toho se odvíjí služby knihoven: tj. výuka francouzštiny, digitální gramotnost, robotika, tvůrčí dílny, různé workshopy, právní poradenství, komunikace s úřady atd. **Uživatelé hojně využívají selfcheck**, knihovníci tak více fungují jako informační pracovníci a konzultanti. **Nepsané pravidlo v knihovnách:** uživatele neokřikujeme a nepoužíváme slovo „pšt“. Knihovny disponují **na nákup fondu velmi štedrým rozpočtem.** Téměř polovinu fondu tvoří komiksy, také manga a z beletrie převažuje současná literární produkce. **K dispozici je i velké množství publikací, tzv. snadného čtení,** které je určené pro osoby se zdravotním postižením, seniory, cizince, lidem ve vypjaté životní situaci apod. Nedílnou součástí fondu jsou DVD. Při řazení fondu knihovny ustupují od MDT a používají tematické třídění. **Prostory knihoven** jsou otevřené a vzdušně vybavené převážně nižšími mobilními regály, kvůli flexibilitě prostoru. Pevné regály bývají jen u stěn. K dispozici je dostatek sedacího nábytku. Je také kladen důraz na propagaci knihovny pomocí graficky sjednoceného vizuálu. Celkově však interiéry působí velmi „jednoduchým až prostým“ dojmem.

Rozhovor s Nikky Lin – ředitelkou Národního muzea tchajwanské literatury

Anna Mrázová

Anna.Mrazova@mzk.cz

9. prosince 2022 bylo podepsáno Memorandum o porozumění o výměnných činnostech mezi Národním muzeem tchajwanské literatury a Moravskou zemskou knihovnou. Signatářkou memoranda byla Nikky Lin, Ph.D., která se věnuje tchajwanské a japonské literatuře. Specializuje se na moderní tchajwanskou poezii, vlasteneckou literaturu a komparatistiku. Působí jako ředitelka Národního muzea tchajwanské literatury, současně přednáší na Katedře tchajwanské kultury, jazyků a literatury National Taiwan Normal University a je doktorandkou na Graduate School of Humanities, Hosei University v Japonsku. V roce 2007 vydala publikaci *Formosa Básník – Filosof – Lin Heng-tai* (福爾摩沙詩哲：林亨泰). Vede řadu odborných projektů a publikuje ve vědeckých časopisech. Požádali jsme ji o krátký rozhovor.

Kolik se toho ví na Tchaj-wanu o České republice?

Tchajwanci mají o České republice dobré mínění díky bohaté české historii. Její krásné hlavní město Praha je dokladem vynikající české architektury, hudby a literatury. Když se u nás bavíme o české literatuře, vyvstanou na mysli jména jako Franz Kafka, Milan Kundera nebo bývalý prezident Václav Havel. Jejich díla se probírají na školách, a tudíž tito čeští autoři patří na Tchaj-wanu k nejznámějším.

Historie České republiky během Studené války je také téma, které Tchajwance zajímá. Česko, které kdysi patřilo do

komunistického bloku, díky Sametové revoluci v roce 1989 vykročilo na cestu demokracie.

Paralelou v tchajwanské historii bylo stanné právo označované jako Bílý teror, kdy obyvatelé trpěli pod nadvládou autoritativního režimu a zoufale toužili po demokracii. Proto v nás tak rezonuje boj Čechů za svobodu.

V posledních letech jsme svědky prohlubujících se vztahů mezi Tchaj-wanem a Českou republikou. Zástupce České ekonomické a kulturní kanceláře v Tchaj-peji David Steinke sehrál klíčovou roli v realizaci mnoha kulturních iniciativ, včetně výměnných programů

mezi Národním muzeem tchajwanské literatury (NMTL) a Moravskou zemskou knihovnou

a také mezi NMTL a Knihovnou Václava Havla. David Steinke se stal stěžejní osobností při budování pozitivního obrazu České republiky v tchajwanské společnosti.

Je vůbec možné cítit kulturní spřízněnost, když nás dělí tisíce kilometrů?

I když jsou Česká republika a Tchaj-wan na opačných koncích světa, paralely v naší historii zjednodušují výměnu znalostí a zkušeností. Za poslední dva roky jsme úzce spolupracovali s kulturními institucemi v České republice a společně jsme připravovali výstavy věnované tchajwanské literatuře. Za zmínku určitě stojí výstava „Na cestě za svobodou: Expozice hlavních témat v tchajwanské literatuře“, která se konala v Moravské zemské knihovně od 9. prosince 2022.

Kromě organizace tematických výstav, také vzájemně zveme spisovatele na přednášky a autorská čtení pro místní čtenáře. Tyto rozmanité aktivity podporují kulturní výměnu a prohlubují vztahy mezi Tchajwanci a Čechy. Do budoucna se těšíme na další akce a už teď na rok 2024 plánujeme výstavu věnovanou české literatuře. Tato akce Národního muzea tchajwanské literatury nabídne čtenářům a literárním nadšencům prostor, kde budou moci poznávat bohatou a pestrou českou literaturu, kulturu a historii. Věřím, že tyto společné výstavy a výměnné programy pomohou připravit půdu pro ještě bližší vazby a smysluplnou spolupráci mezi našimi národy.

Kromě toho, zásluhou pana Steinkeho, začne v červenci léta přímá linka mezi Tchaj-pejem a Prahou, což představuje další významný krok. Zavedení přímých letů značí naše odhodlání překonávat geografické bariéry a umožní nám rozvíjet ještě bližší vztahy a kulturní vazby.

Jak přijala veřejnost podepsání Memoranda o porozumění mezi našimi institucemi?

Memorandum o porozumění podepsané mezi Národním muzeem tchajwanské literatury

a MZK 9. prosince 2022 v den zahájení výstavy „Na cestě za svobodou: Expozice hlavních témat v tchajwanské literatuře“ se stalo významným milníkem našeho partnerství. Nabízí oběma institucím rámec pro spolupráci a umožňuje výměnné pobyty pro zaměstnance, společné výstavy, spolupráci na překladech, publikační činnosti a mnoho dalších projektů, které prohloubí naše vzájemné porozumění. Naše Ministerstvo kultury, pod které Národní muzeum tchajwanské literatury spadá, si uvědomuje důležitost tohoto memoranda a informovalo o jeho podepsání prostřednictvím svých oficiálních médií. Tchaj-wan a Česká republika se už teď těší dobrým vztahům a podepsání tohoto memoranda je jen dalším důkazem, že obě strany mají zájem v budoucnosti budovat ještě užší kontakty a zapojit se do široké škály výměnných aktivit. Tchajwanská společnost netrpělivě očekává, co tato spolupráce přinese.

Jak si vy osobně představujete naši spolupráci?

Jak jsem už zmiňovala dříve, naše spolupráce není jen o společných projektech a výměnných pobytech zaměstnanců. Zahrnuje soustředěné úsilí v oblasti překladů a publikační činnosti. Jedna z našich priorit je překládat tchajwanskou literaturu do češtiny, což umožní větší dostupnost a také uznání našeho literárního dědictví. Aktivně propagujeme stáže pro spisovatele a vědecké pracovníky (program Writers-in-Residence) a zveme je do Národního muzea tchajwanské literatury v Tchaj-nanu a Tchajwanské literární základny (TLB) v Tchaj-peji. Srdečně zveme pracovníky Moravské zemské knihovny, české spisovatele, překladatele a vědecké pracovníky, aby se zúčastnili našeho programu Writers-in-Residence. Věříme, že každý literární nadšenec si takovou příležitost užije a načerpá spoustu kreativní inspirace během pobytu na Tchaj-wanu.

Děkuji za rozhovor.

Vesnická knihovna se studánkou v základech

Jiří Hájíček

jiri@hajicek.info

Byla to první knihovna v mém životě. Nepamatuji se už na ty první knížky, které jsem si z maličké vesnické knihovny nosil domů. Nejspíš to byly pohádky. Ale pamatuji se na tu specifickou vůni. Mírně naplesnivělý závan ze stránek knih. Bylo to v první polovině sedmdesátých let. Vesnice Purkarec se rozkládala tehdy ještě po obou březích Vltavy. Knihovna byla v malém domku téměř na konci vesnice, pod prudkým stoupáním, úzká asfaltka vedla nahoru k Hlubocké oboře a k hájovně, kde se říkalo „U Rybáka“. Obora byla dějištěm dramatu za druhé světové války, jeden z posledních výsadků do protektorátu byl vysazen, omylem, právě tam. Hlavně v tom domečku pod kopcem bylo ovšem sídlo MNV, místního národního výboru. Knihovna byla jen v jedné maličké místnosti vybavené několika policemi. Později se přestěhovala do daleko větší budovy školy na návsi, to už jsem ale v Purkarcu nebydlel. Do knihovny jsem to tehdy neměl daleko, stačilo jen přejít náves. Bydleli jsme s rodiči v domě č. p. 17. Ten dům na návsi byl státní, ale dříve, zhruba do začátku šedesátých let, patřil spisovateli panu Horkému. Můj otec si dodnes vzpomíná, že mu ještě někdy na začátku šedesátých let platil nájem, starému bělovlasému muži z Prahy, který dům s několika byty a obchodem v přízemí využíval k letním pobytům. Kdo přesně byl Karel Horký, jsem si zjistil až mnohem později. Novinář a spisovatel, soupevník Čapkův nebo Seifertův, politiky ale napravo, a tudíž spíš ideově politický protivník obou slavných literátů.

Nedávno jsem si připomněl znovu tu naplesnivělou vůni bývalé purkarecké knihovny. V domku pod vrškem už knihovna není, samozřejmě dávno ani MNV. Stavení dnes využívá

spolek Vltavan a je zde zřízena pamětní síň voroplavby. Podepisoval jsem totiž hromádku svých knih, které zde Vltavané nabízejí turistům ke koupi vedle několika suvenýrů a pohlednic. Purkarec je vorařská obec. Spolek Vltavan už existuje více než sto let. Prošel jsem si skromnou expozici. Vltavanské kroje, různé nářadí na výrobu vorů, také modely vorů, nechybí historická spolková vlajka. Fotografie na nástěnkách jsou pokroucené a knihy o vorařích a o Vltavě taky poznamenala vlhkost, která je ve zdech domku pořád. Dozvěděl jsem se proč. Pod základy stavení je studánka. I přes odčerpávání vody se neustále znovu naplňuje. Domek je starý, bez pořádné izolace. Za ta léta je i vody všude kolem víc. Vltava je od začátku devadesátých let rozlitá do šířky. Při výstavbě jaderné elektrárny Temelín bylo vybudováno i vodní dílo Hněvkovice. Přehrada se napustila a část obce Purkarec na pravém břehu zmizela zcela pod vodou. Zaplaveny byly i chalupy blízko řeky na jejím levém břehu. Voda byla vždycky osudem vesnic u Vltavy.

Chcete-li se podívat do bývalé knihovny, kam jsem chodíval jako sedmiletý kluk, vydejte se do Purkarce. Dozvíte se něco o vorařích na Vltavě. O obci Purkarec. Nedaleko v lesích je zřícenina gotického hradu z doby Karla IV. Spisovateli Horkému vyvlastnili dům na návsi komunisté, dnes na tom místě stojí penzion. Hajného Rybáka umučili nacisté v roce 1944 za pomoc parašutistům z výsadku Glucinium. Tahle vesnice a její okolí má své příběhy. Chcete-li se dozvědět víc, udělejte si výlet do jižních Čech.

Jiří Hájíček je autorem románů a povídek z prostředí jihočeského venkova.

září

- **11. září** – Venkovní šachová partie s velmistry – *prostor před vstupem do budovy MZK*
- **Výstava Brněnští ilustrátoři: Vlasta Baránková** – *Galerie MZK*

říjen

- **10. října** – Tritius: Základy katalogizace a výpůjční protokol – *Počítačová učebna v 6. patře*
- **Soubor přednášek mediální gramotnosti k cyklu Používej MoZeK** – *Konferenční sál MZK*
- **Dvojvernisáž výstav: Knihovna Otokara Březiny a knihovna Josefa Floriána** – *Galerie MZK a 2. , 3. patro foyer*

listopad

- **9. listopadu** – E-knihy v knihovnách, informace, tipy, příklady – *Malý sál v 6. patře*
- **Multifunkční knihovna** – *jak ji uspořádat a vybavit*
- **Autorské čtení: host Českého literárního centra v MZK**
- **Výstava Českého literárního centra: Malí/velcí** – *4. , 5. a 6. patro foyer*

prosinec

- **Přednášky odborníků z cyklu Věda** – *Konferenční sál MZK*

Bližší informace k akcím a další pozvánky najdete v průběhu podzimu na webové adrese:
<https://www.mzk.cz/kalendar>